

Az orosz–ukrán háború első évének tanulságai¹

Vezetői összefoglaló

- Az orosz–ukrán háború egy tipikus poszthegemoniális konfliktus, ahol Oroszország status quo megkérdőjelezőként lép fel.
- Bár az orosz–ukrán háború világrend-konfliktus, de nem világháború, s ténylegesen nem is fenyeget ennek veszélyével.
- Az orosz–ukrán háború rávilágított arra, hogy a modern háborúról alkotott orosz elképzelések, és az ilyen jellegű háborúk megvívásának képessége között jelentős szakadék tátong. Ez egy időben elhúzódó háborút valószínűsít.
- A háború elhúzódásánál jóval veszélyesebb forgatókönyv lehet a háború befejezése a putyini vezetés számára, a háború elfogadható eredmény nélküli lezárása ugyanis felszínre juttathatja a társadalmi elégedetlenséget, valamint az elitek pozícióharcát is.
- A háború szűken vett kontextusában értelmezve az ukrán stratégiai cél a Nyugat mind nagyobb mértékű bevonása a háborúba, illetve elkötelezettségének tartós biztosítása mind a háború alatt, mind pedig a háború utáni helyreállításban és újjáépítésben.
- Az Egyesült Államok demonstrálni kívánja a nemzetközi szabályrendszer megváltoztatási kísérletének kudarcát, a revíziós törekvés megbüntetését, az üzenet pedig perspektivikusan a Kínai Népköztársaságnak szól a Dél-kínai-tenger és Tajvan kapcsán.
- Az Európai Unió meglepően egységesen lépett fel, pedig az „európai egység” mögött jelentős megosztottság húzódik meg. A megosztottság azonban korántsem zárja ki a kompromisszumokon alapuló egységes fellépést.
- Kínának egyszere érdeke a baráti orosz kormány fennmaradása, és a konfliktustól való távolmaradás.
- Az orosz–ukrán háborúnak sem a szankciós, sem az energiapolitikai következményei nem értelmezhetőek teljesszűrésen egy éves távlatból.

A jelen elemzés az orosz–ukrán háború első évének tanulságait foglalja össze. Megírásával és megjelentetésével régi adósságunkat igyekszünk törleszteni, legalább részlegesen. Jóllehet intézetünk munkatársai a 2022. február 24-e óta eltelt egy év alatt több mint négyszáz alkalommal elemezték, értelmezték és magyarázták a háború eseményeit, folyamatait és összefüggéseit a magyar tömegtájékoztatásban, az *SVKI Elemzések* sorozatunkban még nem tettünk közzé a háborúval közvetlenül foglalkozó írást.

A jelen elemzés az elszenvedett veszteségek mellett, a háború értelmezési kereteit, a háború főbb szakaszait és jellegzetességeit, a szereplők stratégiai érdekeit, illetve háborúhoz való viszonyát, Ukrajna katonai eszközökkel és fegyverekkel történő támogatásának trendjeit, jellegzetességeit és problémáit, illetve a háború szankciós és energetikai következményeit tekintti át. Nem foglalkozik részletesen a háború (katonai) eseménytörténetével, mivel az a magyar sajtóban rendkívül jól nyomon követhető.²

Háborús veszteségek

Mivel az orosz–ukrán háború 2022-es újabb eszkalációs szakasza Európa legvéresebb fegyveres konfliktusává vált a második világháború óta, jelzésértékkel fontosnak tartjuk áttekinteni a veszteségeket az első év nyomán. Bár a veszteségek konkrét megismerhetőségének és az adatok hitelességének számos korlátja van, a rendelkezésre álló források alapján egyes kérdésekben mérleget vonhatunk. Ebben is elsődleges a humán oldal, azaz a civil és katonai személyi veszteségek kérdése (az anyagi veszteségekre vonatkozóan legfeljebb általános becslések állnak rendelkezésre).

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) adatai alapján 2023. február 21-ig 8,087 millió menekült hagyta el Ukrajnát Európa más országaiba (ebből 2,87 millió Oroszországba és Beloruszba), a menekültellátást kérők száma ezen belül 4,86 millió volt. Emellett 6 millióra teszik az Ukrajnát el nem hagyó belső menekültek számát, akiknek a harcok és

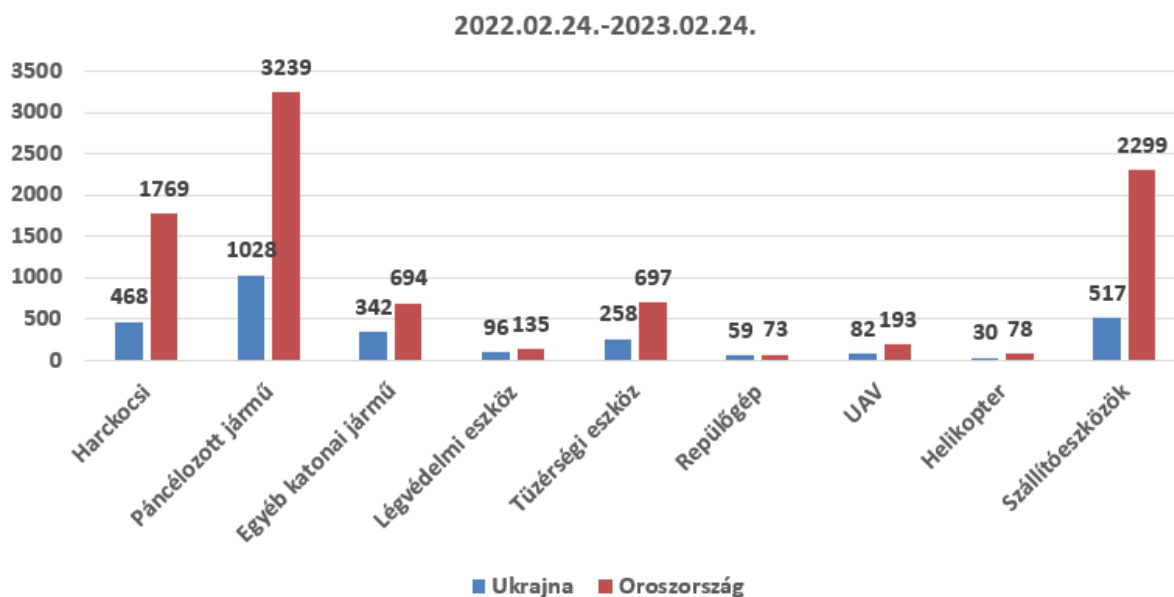
¹ A jelen tanulmány szerzői Csiki Varga Tamás, Deák András György, Egeresi Zoltán, Háda Béla, Jójárt Krisztián, Kemény János és Tólas Péter, az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet munkatársai.

² Itt hívjuk fel a figyelmet a varsói Keleti Tanulmányok Intézetének (Ośrodek Studiów Wschodnich) magyar nyelven is elérhető rendszeres összefoglalóira. [OSW Hadijelentések](#) [online] Forrás: [valaszonline.hu](#) [2023. 02. 22.]

rakétatámadások, tűzérési tűz elől menekülve kellett elhagyni otthonukat.³ Emellett az ENSZ Emberi Jogi Főmegbízottjának legfrissebb adatai szerint a háború első évében több mint 21.000 civil áldozatot – 8006 halottat és 13287 sebesültet – regisztráltak.⁴ A dokumentált civil veszteségek 90,3 százalékát nagy hatósugarú pusztítást okozó robbanóeszközök – tűzérési lövedékek, cirkáló és ballisztikus rakéták, légicsapások bombái vagy rakétái – okozták.⁵ Az elfoglalt területeken elképzelésünk sem lehet, hogy mennyi civil halhatott meg. Ráadásul ott él az orosz kényszerű kitelepítési és kényszersorozási gyakorlat is: becslések szerint 900.000 – 1,6 millió lakost deportálhattak a megszállt ukrán területekről Oroszországba, köztük 260.000 gyermeket.⁶

A katonai veszteségeket illetően a legfrissebb – nyugati hírszerzési – becslések 175-200.000 fős orosz katonai veszteségről szólnak, amiből 40-60.000 lehet csak a halottak száma, és a Wagner csoport veszteségei elérhetik a 30.000 főt.⁷ Az ukrán erőkről sokkal megbízhatóbb adatokról tudhatunk, mivel az ukrán fél sokkal kevésbé kommunikálja – ami egyben a nyugati szövetségi rendszer érdeke is. Az ukrán kormány eddig 13.000 halottat „ismert el” hivatalosan, ami jelentősen eltér az európai, 100.000 fő veszteséget is elérő becslésektől.⁸

Ami a haditechnikai veszteségeket illeti, irányadónak, de nem teljes körűnek tartjuk a fotók, videófelvételek alapján geolokációval megerősítve igazolható információelemeket. Az alábbi összegzés – amely az elvesztett ukrán eszközök számát átfogóan 3000-re, az orosz veszteséget körülbelül 9400 haditechnikai eszközre teszi – ilyen forráson alapul.

Bizonyítható orosz és ukrán haditechnikai veszteségek a háború első éve alatt*⁹

³ Az adatok forrása: [UN Operational Data Portal – Ukraine Refugee Situation](https://data.unhcr.org). [online] 2023. 02. 21. Forrás: data.unhcr.org [2023. 02. 24.]

⁴ [Türk deplores human cost of Russia's war against Ukraine as verified civilian casualties pass 21,000](https://www.ohchr.org). [online] 2023. 02. 21. Forrás: ohchr.org [2023. 02. 24.]

⁵ [Civilian casualties in Ukraine from 24 February 2022 to 15 February 2023](https://www.ohchr.org). [online] 2023. 02. 21. Forrás: ohchr.org [2023. 02. 24.], 3.

⁶ Anthony J. BLINKEN: [Russia's „filtration” operations, forced disappearances, and mass deportations of Ukrainian citizens](https://www.state.gov). [online] 2022. 07. 23. Forrás: state.gov [2023. 02. 24.]

⁷ Phelan CHATTERJEE: [Ukraine war: Over 30,000 Wagner fighters injured or killed in Ukraine, says US](https://www.bbc.com). [online] 2023. 02. 18. Forrás: bbc.com [2023. 02. 24.]

⁸ Isabel KEANE: [Ukraine losing large number of troops as it boasts about Russian casualties](https://www.nypost.com). [online] 2023. 02. 14. Forrás: nypost.com [2023. 02. 24.]

⁹ Az adatok forrása: [Attack on Europe: Documenting Russian Equipment Losses During the 2022 Russian Invasion of Ukraine](https://www.oryxspioenkop.org). [online] 2023. 02. 24. Forrás: oryxspioenkop.org [2023. 02. 24.], illetve [Attack on Europe: Documenting Ukrainian Equipment Losses During the 2022 Russian Invasion of Ukraine](https://www.oryxspioenkop.org). [online] 2023. 02. 24. Forrás: oryxspioenkop.org [2023. 02. 24.]

*: Páncélozott járművek: páncélozott harcjárművek, páncélozott szállítójárművek, gyalogsági harcjárművek, aknák és rajtaütések ellen védett harcjárművek

Ebből mélyebb elemzés nélkül azt láthatjuk, hogy a támadó fél technikai veszteségei jóval nagyobbak voltak; egyes fegyverkategóriákban kár 2-5-ször több veszteséget szenvedtek el, ha a megsemmisült, megsérült vagy elhagyott, illetve a másik fél által zsákmányolt eszközöket összesítve nézzük. Az egyes kategóriákon belül a legkomolyabbak az oroszok páncélos erők veszteségei voltak: harckocsiból közel 1800-at, egyéb páncélozott harcjárműből több mint 3200-at vesztek. Az általános szállítóeszközök terepén is igen komolyak, 2300 járművet elérők voltak a veszteségeik, ami a logisztikai nehézségek egyik oka volt a hadműveletek során. Mivel a háború újabb, intenzív szakaszának kezdetén (2022 februárjában) az ukrán haditechnikai eszközpark alapvetően kisebb volt, mint a nyár óta már a Szovjetuniótól örökölt zárolt/tartalék készleteket is hadba vető Oroszországgé, az ukrán veszteségek mennyisége esetenként arányaiban mégis érzékenyebb és nehezebben pótolható. Ezt a nyugati támogatások és a zsákmányolt orosz eszközök csak részben tudták helyettesíteni.

A háború értelmezési kereteiről

2022. február 24-én a putyini vezetés teljes körű és nagylépékű háborúvá eszkalálta a saját maga által 2014 februárjában elindított korlátozott orosz-ukrán háborút. A háború jelenlegi új szakaszát – miként a 2014-ben kirobbant konfliktust is¹⁰ – az elemzők és a politizáló közvélemény leggyakrabban három szinten értelmezi: globális/geopolitikai, szélesebb regionális, illetve szűkebb regionális/lokális szinten.

Globális vagy *geopolitikai* szinten a 2022. február 24-e utáni eseményeket leggyakrabban a Nyugat (egész pontosan: az Egyesült Államok és szövetségesei) Oroszországgal szembeni proxy-háborújának tekintik a politizáló közvélemény,¹¹ sőt olykor a szakértők is,¹² ahol Washington és szövetségesei abban érdekeltek, hogy Oroszország meggyengüljön és háborúval elkövetett szabályszegését megbüntessék.¹³ Mivel a háborút kirobbantó putyini vezetéssel kapcsolatban gyakran megfogalmazódik, hogy nem viselne el egy súlyos vereséget,¹⁴ érdemes jelezni, hogy a nyugati szövetségesek csak olyan mértékben érdekeltek Oroszország meggyengítésében, hogy Moszkvának a jövőben ne legyen szándéka egy hasonló háború megindítása, illetve ne legyen képes ennek sikeres megvívására. Az Egyesült Államok és szövetségesei ugyanakkor egyértelműen nem érdekeltek abban, hogy a Szovjetunió felbomlásának 1991-es folyamata folytatódjon az Oroszországi Föderáción belül. A másik oldalon jelenleg Ukrajna győzelme tekintetében is az tűnik a legvalószínűbbnek, hogy a Kijevet támogató nagyhatalmak legfeljebb a február 24-e előtti status quo visszaállításában érdekeltek, de például a Krím-félsziget ukránok általi visszaszerzésében – ennek esetleges eszkalációs hatása miatt – nem. Fontos jelezni ugyanakkor azt is, hogy a Nyugat egy év után sem rendelkezik koherens és konszenzusos stratégiával az orosz-ukrán háborút illetően, ami a háború 2022-es eszkalációját követő politikai egységet látva sokak számára valószínűleg meglepő. Sőt ennél is továbbmenve megállapíthatjuk, hogy miközben sokan, leegyszerűsítve, csupán az Egyesült Államok Oroszországgal szembeni proxy-háborújaként tekintenek az orosz-ukrán háborúra, megítélésünk szerint még a washingtoni vezetésnek sincs következetesen végiggondolt és kiérlelt stratégiája a konfliktussal és az ennek szereplőihöz való jövőbeli amerikai viszonytal kapcsolatban.¹⁵

Az orosz-ukrán háború *szélesebb regionális* értelemben (sőt sokak szerint geopolitikai szinten is¹⁶) egy már régóta – egyesek szerint a kétpólusú világrend bukása, mások szerint 2014 óta – zajló érdekszféra-

Egyéb katonai eszközök: katonai teherautók, terepjárók, gyalogsági szállító járművek, híradó és műszaki járművek

Légvédelmi eszközök: légvédelmi rakétaütegek, légvédelmi ágyúk, kézi légvédelmi rakéták

Tüzérségi eszközök: önjáró és vontatott, valamint rakétatüzérségi ütegek

Szállítóeszközök: tehergépjárművek, üzemananyag-szállítók stb.

¹⁰ TÁLAS Péter: *Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról*. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, 2014/5. 113-117.

¹¹ Geraint HUGHES: *Is the war in Ukraine a proxy conflict?* [online] 2022. 10. 12. Forrás: kcl.ac.uk [2023. 02. 17.]

¹² Monica DUFFY TOFT: *The US isn't at war with Russia, technically – but its support for Ukraine offers a classic case of a proxy war*. [online] 2022. 10. 20. Forrás: theconversation.com [2023. 02. 17.]

¹³ Kemal DERVIS: *What are the West's strategic goals in the Ukraine war?* [online] 2022. 08. 29. Forrás: brookings.edu [2023. 02. 17.].; Missy RYAN-Annabelle TIMSIT: *U.S. wants Russian military 'weakened' from Ukraine invasion, Austin says*. [online] 2022. 05. 25. Forrás: washingtonpost.com [2023. 02. 17.]

¹⁴ HUSZÁK Dániel: *Kétféle következménye lehet annak, hogy Oroszország sorra szenved a megalázó vereségeket, és az egyik nagyon aggasztó*. [online] 2022. 10. 05. Forrás: portfolio.hu [2023. 02. 17.]; Guy FAULCONBRIDGE – Felix LIGHT: *Putin ally warns NATO of nuclear war if Russia is defeated in Ukraine*. [online] 2023. 01. 09. Forrás: reuters.com [2023. 02. 17.]

¹⁵ Joshua SHIFRINSON: *American interests in the Ukraine war*. [online] 2022. 09. 14. Forrás: defensepriorities.org [2023. 02. 17.]

¹⁶ TÁLAS Péter: *Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról*. 113-114.

konfliktus (elsősorban a NATO és Oroszország, illetve az Európai Unió és Oroszország között), amelynek szakaszai csupán abban különböznek, hogy eltérő nagyhatalmi erőviszonyok között, illetve változó eszközökkel folynak.

Ami a nagyhatalmi erőviszonyokat illeti, a 2000-es évek közepéig döntően az Egyesült Államok hegemóniája által formált világrend körülményei között zajlott a küzdelem, ezt követően azonban egyre inkább az ún. poszthegeomoniális világrend erőviszonyai, vagyis az amerikai hatalmi képességek relatív gyengülésének körülményei között.¹⁷ Ez utóbbi bátorította fel az önmagukat elég erős érdekérvényesítési képességgel rendelkezőnek tekintő nagyhatalmakat, hogy regionális vagy globális szinten megkérdőjelezzék az Egyesült Államok és szövetségesei által korábban kialakított status quo-t. Ebből a szempontból az orosz-ukrán háború egy tipikus poszthegeomoniális konfliktus; korántsem az első, s bizonyosan nem az utolsó. Különleges azonban abból a szempontból, hogy ezt a háborút az önmagát globális főszereplőnek tekintő Oroszország indította, amely atomhatalom, az ENSZ BT állandó tagja, és amelyet eddig hagyományos fegyveres ereje alapján is a globális képességekkel és ambíciókkal rendelkező nagyhatalmak közé sorolt a nemzetközi közvélemény. S mivel ezúttal egy nemzetközi főszereplő kérdőjelezte meg a status quo-t, ráadásul a nemzetközi jogot és a nemzetközi normákat nyíltan és látványosan megsértő eszközökkel, az orosz-ukrán háború az első világrend-konfliktus, ami önmagán túlmutató üzenetet hordoz abból a szempontból, hogy mit (nem) engednek meg az Egyesült Államok és szövetségesei egy a status quo megkérdőjelezésére készülő nagyhatalmaknak. Fontos azonban látnunk, hogy bár világrend-konfliktus, de nem világháború, miként azt sokan láttatják,¹⁸ s megítélésünk szerint ténylegesen nem is fenyeget ennek veszélyével.

Akik csak 2014-től datálják az érdekszféra-konfliktust, azok szerint az azt megelőző időszakban egy befolyási övezetért folyó küzdelem zajlott Ukrajna kapcsán, ahol a nagyhatalmak mindkét részről a nemzetközi érdekérvényesítés többnyire elfogadott és jogilag megengedett eszközeit és módszereit alkalmazták, s Ukrajnára a nagyhatalmi érdekérvényesítési játszma viszonylag önálló szereplőjeként tekintettek. Gyakorlatilag ezeket váltották fel az orosz vezetés politikájában 2014-től a korlátozott, 2022 februárjától pedig a nyílt háborús eszközök, illetve az a szemlélet, amely szerint Ukrajna pusztán csak tárgya lehet a nagyhatalmak érdekszféra-konfliktusainak, illetve az erről folyó tárgyalásoknak is. Itt érdemes utalni arra is: egyértelműen eldőlni látszik az a régóta zajló politikai vita, hogy az orosz-ukrán háború, illetve annak eszkalációja egy megerősödött vagy egy fokozatosan gyengülő Oroszország válasza-e a Nyugat Moszkva által fenyegetésnek értelmezett korábbi lépéseire.¹⁹ A nyugati politikusokat és társadalmakat ugyanis nem csupán a háború 2022. február 24-ei eszkalációja sokkolta, de alaposan meglepte és felkészületlenül érte az is, hogy az ukrán társadalom hajlandó és képes volt ellenállni az orosz támadásnak, vagyis lehetővé vált Ukrajna nyugati támogatása. A háború első éve egyértelműen azoknak a szakértőknek az álláspontját erősítette meg – szemben azokkal, akik Oroszországot egy erősödő nagyhatalomnak tekintették és akarták láttatni –, aki szerint az orosz vezetés *last resort*-ként (végső megoldásként) indította a háborút, mert egyszerűen kifogyott Ukrajnával szemben az érdekérvényesítés nem katonai (gazdasági, pénzügyi, politikai, diplomáciai, soft power stb.) eszközeiből.²⁰ Sőt, ma egyértelműen úgy tűnik, hogy a háború aktuális szakaszának végén, függetlenül lényegében annak eredményétől, Oroszországot a nemzetközi közösség meghatározó, véleményformáló szereplői nem tekintik majd globális nagyhatalomnak (a legtöbb szakértő

¹⁷ TÁLAS Péter: *A poszthegeomoniális nemzetközi hatalmi rendről*. In: KAJTÁR Gábor – SONNEVEND Pál (szerk.): *A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században*. Tanulmányok Valki László tiszteletére, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021. 841–854.

¹⁸ Larry ELIOTT: *Ukraine invasion may be start of 'third world war', says George Soros*. [online] 2022. 05. 24. Forrás: theguardian.com [2023. 02. 18.]; Susan B. GLASSER: *What if We're Already Fighting the Third World War with Russia?* [online] 2022. 09. 29. Forrás: newyorker.com [2023. 02. 18.]; Guy FAULCONBRIDGE – Lidia KELLY: *Russian official warns of World War Three if Ukraine joins NATO*. [online] 2022. 10. 12. Forrás: reuters.com [2023. 02. 18.]; MATUS Tibor: *Emmanuel Todd: A harmadik világháború már elkezdődött*. [online] 2023. 01. 28. Forrás: mandner.hu [2023. 02. 18.]; JANKOVICS Márton: *Szilágyi Ákos: A hibrid harmadik világháború küszöbén járunk, vagy már azon is túl*. [online] 2023. 02. 07. Forrás: 24.hu [2023. 02. 18.]

¹⁹ A NATO 1999-es, 2004-es, 2009-es, 2017-es bővítésére, az EU 2004-es és 2013-as bővítésére, a színes forradalmak nyugati politikai és pénzügyi támogatására (Grúzia 2003, Ukrajna 2004 és 2014, Kirgizisztán 2005), az Európai Unió 2008-tól folytatott Keleti Partnerség-politikájára, illetve Ukrajna 2014 óta zajló támogatására. TÁLAS Péter: *Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról*. 114.

²⁰ Uo.; Sven BISCOP: *Russia Invades Ukraine: The Dangerous Weakness of a Military Superpower*. [online] 2022. 02. 25. Forrás: egmontinstitute.be [2023. 02. 18.]

szerint Kína alárendelt szövetségese lesz/lehet), sőt várhatóan regionális hatalomként is folytatódik majd gyengülése még az orosz közel-külföldön, így a kaukázusi vagy a posztszovjet közép-ázsiai térségben is.²¹

Mindez nem jelenti azt, hogy Oroszország a háborút követően ne tartozna az elsődleges nagyhatalmak²² körébe (atompotenciálja és ENSZ BT állandó tagsága továbbra is ide sorolja majd), azonban a képességek és a hatalmi presztízs tekintetében egyértelműen kikerül a globális hatalmak köréből (Egyesült Államok, Kína), s a nemzetközi hatalmi hierarchiában sokkal közelebb kerül a klasszikus nagyhatalmakhoz (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország), ami a nagyhatalmiságot a nemzettudat meghatározó részének tekintő, önmagára pedig a jövőbeni multipoláris világregend egyik pólusaként hivatkozó Oroszország esetében egyértelműen stratégiai kudarcot jelent.²³

Az orosz-ukrán konfliktus tartalma *lokális* vagy *szűkebb regionális* szinten – vagyis orosz-ukrán viszonylatban – változott a legnagyobbat a háború 2022. februári eszkalációval. Míg ugyanis 2014 után a konfliktus lokális szinten egy Kijev és Moszkva közötti, Ukrajna kül- és széles értelemben vett biztonságpolitikai orientációjáért zajló stratégiai küzdelemnek volt nevezhető,²⁴ a háború utóbbi egy évben folyó szakasza orosz részről egy nemzetállam megszüntetésének kísérlete, míg ukrán részről egy nemzetállam fennmaradásáért folytatott honvédő háború volt. Ugyanis a Zelenszkij-kormányzat megbuktatásának kísérlete és az ukrán területek elfoglalása (február végén és március elején), az elfoglalt, illetve elfoglalni kívánt területek jogellenes annexiója (szeptemberben), vagy az ukrán területek élethetlenné bombázása (október eleje óta) az orosz vezetés részéről egyértelműen az ukrán nemzetállam felszámolását célzó, eltérő eszközökkel végrehajtott kísérletének tekinthetők. Fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra is, hogy ukrán társadalom honvédő harcának jogszerűsége nem kérdőjelezhető meg azzal, hogy az ukrán egy önálló nemzetállammal korábban nem rendelkező új nemzet Európában (szűkebb térségünk legtöbb nemzete ilyen), hogy a 1991-ben megalakult Ukrajna egy soknemzetiségű államként jött létre, ahol sokszínű és eltérő nemzeti tudattal/identitással rendelkeznek a társadalom különböző csoportjai (erre is bőven van példa térségünkben), vagy hogy Ukrajna csak a huszadik század közepén nyerte el 1991-ben megismert területi kiterjedését²⁵ (hasonló a helyzet ugyanis Lengyelország esetében, amely 1945 után egészült ki nyugati területeivel²⁶). Nem kérdőjelezhető meg annak ellenére sem, hogy az ukrán vezetés látványos, számos tekintetben erősen vitatható és joggal kritizált politikai nemzetépítésre használta fel a 2014-ben kirobbant konfliktust, illetve használja fel a jelenleg zajló háborút is. A politikai nemzetépítés ugyanis gyakran előforduló jelenség a kelet-közép-európai térség új és kevésbé új nemzetállamaiban is.

Végül: miközben az orosz-ukrán háborút, különösen annak utóbbi egyéves szakaszát, tipikus poszthegemoniális konfliktusként jellemeztük, hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a háború kapcsán felvetődő legfontosabb geopolitikai és stratégiai kérdéseket, pontosabban a háború által ezekre adott válaszokat, nem a hegemon, az Egyesült Államok, hanem elsősorban Európa biztonságának jövője szempontjából tartjuk kulcsfontosságúaknak. Leginkább annak az Európai Unónak a szempontjából, amely láthatóan nem fordított elég figyelmet az 1991 utáni európai biztonsági architektúra évek óta tartó amortizációjára, illetve ennek lehetséges biztonság- és védelempolitikai következményeire. Az 1990-es CFE-szerződés 2007-es orosz felfüggesztésére; az 1990-es Bécsi Dokumentum frissítésének lelassulására (2011-től), majd leállására (2014-től); az 1992-es Nyitott Égbolt Szerződésből való amerikai (2019) majd orosz (2021) kilépésre; vagy a 1997-ben megalakult NATO-Oroszország Tanács működési zavaraira (2004-2005-től), tevékenységének felfüggesztésére (2014-től), illetve az irodáinak kölcsönös bezárására (2021-ben); hogy az Oroszországtól való európai energiafüggőség régen felismert veszélyei kezelésének elmaradásáról most ne is

²¹ Miłosz SZYMAŃSKI – Krzysztof STRACHOTA: [Erosion of the post-Soviet system in Central Asia](#). OSW Commentary [online] 2022. 09. 30. Forrás: [osw.waw.pl](#) [2023. 02. 18.]; Alexander ISKANDARYAN: [How the War in Ukraine is Reformatting the Post-Soviet Space](#). [online] 2022. 10. 09. Forrás: [ponarseurasia.org](#) [2023. 02. 18.]; Nikola MIKOVIC: [How Russia loses allies amid the war in Ukraine](#). [online] 2023. 01. 27. Forrás: [lowyinstitute.org](#) [2023. 02. 18.]

²² TÁLAS Péter: *A nemzetközi hatalmi viszonyok változása. geopolitikai következmények*. In: FINSZTER Géza – SABJANICS István: *Biztonsági kihívások a 21. században*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 30.

²³ Dina MOULIOUKOVA – Roger E. KANET: *Russia's self-image as a great power*. In: Roger E. KANET – Dina MOULIOUKOVA (szerk.): *Russia and the World in the Putin Era. From Theory to Reality in Russian global Strategy*. Routledge, London, 2021. 11-34.

²⁴ TÁLAS Péter: *Az ukrán válság értelmezési kereteiről és az ukrán választásokról*. 115.

²⁵ *Статья Владимира Путина «Об историческом единстве русских и украинцев»*. [online] 2021. 07. 12. Forrás: [kremlin.ru](#) [2023. 02. 19.]; Sz. BÍRÓ Zoltán: *Putyin, a történelem: Ukránok márpedig nincsenek*. [online] 2021. 07. 29. Forrás: [qubit.hu](#) [2023. 02. 19.]

²⁶ Ezek egy része utoljára I. Boleszláv (967-1025) nagyfejedelemisége, illetve királysága alatt tartozott Lengyelországhoz.

beszéljünk.²⁷ Az európai biztonság jövője szempontjából kulcskérdés például, hogy visszatérnek-e a nemzetközi rend főszereplői a nagyhatalmi érdekszféra-politikához, illetve a háborúhoz, mint az érdekérvényesítés eszközei? Ha ugyanis igen, akkor az Európai Uniónak nem igen lesznek olyan katonai eszközei, amelyekkel érdekszférát tud majd kialakítani. Megválaszolatlan stratégiai kérdés az is, hogy Oroszországgal szemben épül-e ki az új európai biztonsági architektúra? Másként megfogalmazva: lehet-e visszatérés egy status quo ante (2022. február 24. előtt) állapothoz, ahogyan azt sokan remélik, vagy egy új katonai vasfüggöny ereszkedik le Kelet-Európában, ahogyan azt ma számos szakértő feltételezi? Az európai biztonság- és védelempolitika szempontjából fontos nyitott kérdés az is, hogy az orosz-ukrán háború tapasztalatainak eredményeképp a szövetségeseknek nyújtott közvetlen katonai támogatás vagy szankciópolitika mint elrettentő eszköz bekerül-e az európai védelempolitika jövőbeni eszköztárába? Ha ugyanis igen, az jelentősen növelheti az EU nemzetközi érdekérvényesítési képességeit és lehetőségeit.

Mindezek azok véleményét látszanak megerősíteni, akik szerint az orosz-ukrán háború nem csupán az Egyesült Államok, de Európa proxy-háborúja is Oroszországgal szemben.

A háború főbb szakaszai és jellegzetességei

2022. február 24-ei háborút megelőző egy évtizedben az orosz vezérkaron belül kikristályosodtak bizonyos nézetek arról, hogy mi jellemzi korunk háborúit. Többek között az, hogy korunk hadviselését a kontaktus nélkülség dominálja, melyet a háború kezdeti (és annak kimenetele szempontjából döntő) szakaszában a precíziós fegyverekkel végrehajtott tömeges csapásmérés és az elektronikai hadviselés kiterjedt alkalmazása jellemez. A szárazföldi műveletekre a megtámadott állam politikai és katonai vezetésének összeomlása, az összehangolt ellenállás kifejtésére való alkalmatlanná tétele után kerül sor, a megmaradt ellenállási góccok izolálása, tüzéségi tűzzel és precíziós csapással történő felszámolása érdekében.²⁸ Mindenekelőtt pedig az az elképzelés szilárdult meg, hogy a háború dialektikus fejlődését korunkban a nemkatonai (különösen tekintettel az információs küzdelem) és katonai eszközök összefüggése, kölcsönhatása és elmentmondása határozza meg.²⁹ Ezek az elképzelések nagyrészt az Egyesült Államok és szövetségesei által az elmúlt évtizedekben megvívott háborúk (az 1991-es öbölháború, az 1999-es Jugoszlávia elleni NATO légi művelet, a 2003-as iraki háború és a NATO 2011-es líbiai intervenciója) – részben helytelen – értékelésén alapultak.

A fentiekkel összhangban, Moszkva háborús terve valóban egy „különleges katonai művelet” volt, mely kifejezés nem csupán a háború eufemizmusaként szolgált az orosz propagandában, hanem az orosz vezetés tényleges szándékait és elképzeléseit tükrözte.³⁰ A „különleges katonai művelet” terve alapvetően hibás előfeltevéseken alapult mind a Nyugattal, mind pedig – és legfőképp – Ukrajnával és a saját katonai képességekkel kapcsolatban. A háború súlypontját Moszkva az ukrán politikai vezetésben látta, melyet nem tekintett szuverénnek, csupán Washington korrump és elvtelen bábjának.³¹ Az ukrán nép létezését is elvitató³² putyini vezetés úgy vélte, hogy a nyugatos elit elmozdításával a nagyrészt apolitikus ukrán társadalom jelentős része passzívan fogadja majd a megszálló orosz erőket, és Ukrajnát képesek lesznek visszakényszeríteni az orosz érdekszférába. Ezen meggyőződések mentén az orosz stratégiai cél egy katonai erővel végrehajtott politikai rezsimváltás volt, amely az ukrán légvédelem elektronikai bénítását és precíziós csapásmérési eszközökkel való támadását követően a Kijev egyik külvárosában, Hosztomelben található Antonov reptér elfoglalásával vette kezdetét. Innen kiindulva a légideszant és különleges erőknek el kellett volna foglalniuk a kijevi kormányzati negyedeket és a katonai vezetési központokat, illetve likvidálniuk a politikai vezetést. Az Ukrajna más részein, összesen négy-öt stratégiai főirányban benyomuló orosz

²⁷ Richard J. ANDERSON: [Europe's Dependence on Russian Natural Gas: Perspectives and Recommendations for a Long-term Strategy](#). [online] 2008. 08. Forrás: marshallcenter.org [2023. 02. 19.]; Orbán: [az energiafüggőség csökkentése szabadságkérdés](#). [online] 2011. 02. 28. Forrás: portfolio.hu [2023. 02. 19.]

²⁸ Szergej CSEKINOV – Szergej BOGDANOV: О характере и содержании войны нового поколения, *Vojennaja Mysl*, 2013/10.

²⁹ Александр Смоловый: «Генератор прорывных идей и предложений», [online], 2020. 01. 26. Forrás: arms-expo.ru [2023. 02. 19.]

³⁰ Roger N. McDERMOTT – Charles K. BARTLES: [Defining the "Special Military Operation"](#), [online], 2022. 05. Forrás: ndc.nato.int [2023. 02. 19.]

³¹ Dmitrij MEDVEGYEV: [Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством](#), [online], 2022. 11. 10. Forrás: kommersant.ru [2023. 02. 19.]

³² [Article by Vladimir Putin "On the Historical Unity of Russians and Ukrainians"](#). [online], 2021. 07. 12. Forrás: kremlin. [2023. 02. 19.]

erők feladata a kritikus infrastruktúra objektumainak elfoglalása, a helyi adminisztráció épületeinek megszállása, továbbá az ellenállási góccok izolálása és felszámolása lett volna.³³ A rezsiváltás terve azonban kudarcot vallott, miután az orosz légideszant erőknek nem sikerült hídfőállást létesíteni, a Belarusz területéről beérkező szárazföldi erősítéssel együtt pedig elakadtak Kijev külvárosaiban, Hosztomelben, Bucsbán és Irpinyben, mivel az ukrán védelem az Irpiny folyóval elárastotta a területet.³⁴

Miután a gyors, rezsiváltást célzó művelet látványos kudarcot vallott, és az orosz erők jelentős veszteségeket szenvedtek el, a stratégiai adaptáció és egyben a háború második szakaszát jelentette az orosz erők március végi kivonása Ukrajna északi részéről, illetve átcsoportosítása a Donbaszba abból a célból, hogy megpróbálják eldönteni a háborút az ukrán haderő szisztematikus felörlésével. A hadműveleti-hadászati célok változását jelezték az orosz nagyhatótávolságú csapásmérések is. A rezsiváltási kísérlet bukása után március elejétől megkezdődött a kommunikációs és hírközlési infrastruktúra támadása, júniustól pedig az üzemanyagtározók, finomítók és vasúti infrastruktúra pusztítása.³⁵ A szárazföldi műveletek Donbaszra korlátozása lehetővé tette Moszkva számára a lassú előre haladást, elfoglalva két jelentős, a háború előtt egyenként százezres várost, Liszicsanszket és Szeverodonyecket. Az orosz offenzíva azonban a két település nyár közepi elfoglalása után kifulladt. Ebben fontos szerepet játszott az, hogy a háború első szakaszában az orosz haderő nagyon jelentős veszteségeket szenvedett el. Mivel Oroszországban nem volt (és most sincs) érvényben hadiállapot, így a lövészalakulatok állományának jelentős részét kitevő sorkatonákat nem lehetett Ukrajnába küldeni. Emiatt a papíron 800-900 fős zászlóaljharccsoportokat a valóságban ennél jóval alacsonyabb feltöltöttséggel küldték harcba.³⁶ A háború elején elszenvedett veszteségek miatt így jelentős létszámproblémákkal küzdött az orosz haderő, melyet a jó fizetség reményében a reguláris erőknél vagy a Wagner katonai magánvállalatnál három-négyhónapos szolgálatot vállaló önkéntesek, és a régiók által toborzottakból felállított úgynevezett 3. Hadtest nem tudott kompenzálni. Másrészt, a nukleáris fenyegetésre épülő információs elrettentés egyre kevésbé bírt visszatartó erővel, mivel a háború elhúzódásával a Nyugat fokozatosan lépte át a Kreml által meghúzott vörös vonalakat. Vagyis miközben a stratégiai csapásmérésekkel sikerült az ukrán hadiipari kapacitás jelentős részét megsemmisíteni, az ukrán háborús erőfeszítés hadiipari bázisa Ukrajnán kívülre került. Moszkva a felderítő-csapásmérő ciklus lassúsága, valamint amiatt, hogy nem tudta kivívni a légi fölényt Ukrajna fölött, nem volt (és jelenleg sem) képes támadni a nyugati fegyverszállítmányokat. Ahogy azt sem tudta elérni, hogy a hadianyagot szállító nyugati országok társadalmait és politikai elitjeit rákényszerítse Ukrajna támogatásának beszüntetésére. Ebben minden bizonnyal komoly jelentősége volt annak, hogy az amerikai vezetés a háború előtt úgy döntött, hogy nyilvánosságra hozza hírszerzői közösségének értékelését Moszkva szándékairól, magához ragadva ezzel az információs kezdeményezést. Ez megakadályozta, hogy az orosz információs gépezet uralni tudja a háborúról szóló narratívát.

Miután a donbaszi orosz offenzíva kifulladt, az ukrán haderő a nyár végén képes volt magához ragadni a hadműveleti kezdeményezést, s megkezdte az ellentámadást az orosz erők kiszorítása érdekében a Dnyeper jobb partjáról Herszonban, ami újabb fontos fordulópontra volt a háború történetében. A művelet előkészítésében döntő jelentősége volt a HIMARS és M270 rakétasorozatvetőknek, melyek lehetővé tették az orosz lőszerraktárak és parancsnoki pontok elleni mélységi csapásokat, valamint a herszoni hídfőben lévő megszálló orosz erők utánpótlása szempontjából kritikus hidak rombolását. Miután az orosz katonai vezetés kénytelen volt jelentős erőket átcsoportosítani a herszoni hídfő védelmére, az ukránoknak sikerült meglepni a rosszul kiépített orosz védelmet Harkivban, illetve Volohiv Jar és Kupjanszk elfoglalásával elvágták az izjumi hídfőben ragadt orosz erőket az utánpótlás lehetőségétől, ami az orosz erők pánikszzerű és szervezetlen kivonulását eredményezte.³⁷

A harkivi kudarc orosz részről szükségessé tette az addig halogatott mozgósítás elrendelését szeptember 21-én, s ez jelezte a háború negyedik szakaszának nyitányát. A részlegesnek nevezett mozgósítás

³³ Mykhaylo ZABRODSKYI – Jack WATLING – Oleksandr V. DANYLYUK – Nick REYNOLDS: [Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February–July 2022](#). [online] 2022. 11. 30. Forrás: rusi.org [2023. 02. 19.]

³⁴ Paul SONNE – Isabelle KHURSHUDYAN – Serhiy MORGUNOV – Kostiantyn KHUDOV: [Battle for Kyiv: Ukrainian valor, Russian blunders combined to save the capital](#). [online] 2022. 08. 24. Forrás: washingtonpost.com [2023. 02. 19.]

³⁵ Justin BRONK – Nick REYNOLDS – Jack WATLING: [The Russian Air War and Ukrainian Requirements for Air Defence](#). [online] RUSI, 2022. 11. 07. Forrás: rusi.org 28-29. o. [2023. 02. 19.]

³⁶ Michael KOFMAN – Rob LEE: [Not Built for Purpose: The Russian Military's Ill-fated Force Design](#). [online] 2022. 06. 02. Forrás: warontherocks.com [2023. 02. 19.]

³⁷ Isabelle KHURSHUDYAN – Paul SONNE – Serhiy MORGUNOV – Kamila HRABCHUK: [Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war](#). [online] 2022. 12. 29. Forrás: washingtonpost.com [2023. 02. 19.]

keretében 300 ezer tartalékos behívását tűzték ki célul. Ez azonban – csakúgy, mint az ezzel egyidőben megtartott „népszavazások” Herszon, Zaporizzsja, Luhanszk és Doneck megyék elcsatolásáról – nem volt elég sem ahhoz, hogy megállítsa az októbertől újabb lendületet kapott ukrán ellentámadást Herszonnál, sem pedig arra, hogy elrettentse Kijev nyugati támogatóit ennek támogatásától. Szergej Szurovikin október eleji kinevezése az ukrainai művelet élére az orosz ambíciók és képességek jobb harmonizációját eredményezte: az orosz vezetés november elején feladta Herszon Dnyeperen túli területeit, ahonnan egy szervezett visszavonulás keretében kivonták erőiket. Ezzel lerövidült a frontszakasz, az átcsoportosítással és a mozgósítottak egy részének beérkezésével pedig jelentősen nőtt az orosz védelem sűrűsége, ami képes volt megállítani a Kreminna és Szvatove irányában folytatódó ukrán ellentámadást Luhanszk megyében. Az orosz erők emellett védelmi vonalak építésébe kezdtek a frontvonal több szakaszán is.³⁸ Mindezzel párhuzamosan október elejétől kezdetét vette az ukrán elektromosinfrastruktúra kiterjedt, szisztematikus támadása robotrepülőgépek és az Irántól beszerzett kamikaze drónokkal, az ukrán társadalmi akarat megtörése érdekében. Szurovikin Valerij Geraszimov vezérkari főnökkel történő lecserélése idén év elején arra utalhat, hogy Vlagyimir Putyin nem volt elégedett a Szurovikin által követett, az eddig elfoglalt területek megtartását és az erők rekonstrukcióját célzó stratégiával. Az elmúlt hetekben látott intenzív orosz támadóműveletek Szvatova, Kreminna, Bahmut és Vuhledar közelében arra utalnak, hogy az orosz erők újabb offenzívába kezdtek a Donbaszban.³⁹ Ez potenciálisan a háború újbóli szakaszhatárát jelzi, azonban a stratégiai fordulat perspektívája nélkül.

A 2022. februárjában Ukrajna ellen indított háború rávilágított arra, hogy a modern háborúról alkotott orosz elképzelések, és az ilyen jellegű háborúk megvívásának képessége között jelentős szakadék tátong. Az orosz fegyveres erők bizonyos tekintetben két világ között ragadtak: a számottevő precíziós fegyverarszenálja, a fejlett elektronikai hadviselési rendszerei, valamint az elmúlt tíz évben Ukrajnában és Szíriában szerzett korlátozott tapasztalatai ellenére az orosz haderő képtelen ezen képességeket egy modern összhaderőnemi művelet keretében integrálni. Mint ahogy azt egy orosz háborúpárti Telegram csatorna ironikusan summázta: nem azért nem harcolunk úgy, mint az amerikaiak, mert nem szeretnénk, hanem azért, mert nem tudunk.⁴⁰ Másfelől pedig a professzionális haderőre való áttérést célzó haderőreform következtében strukturális oldalon nem voltak adottak a feltételei annak, hogy Moszkva több millió katonát hívjon be, képezzen ki és tartson fegyverben, és elhúzódó háborút vívjon egy Ukrajna méretű ország ellen. Különösen azután nem, hogy a háború első néhány hónapjában elveszítette csapattisztjeinek jelentős részét.⁴¹

A szereplők stratégiai érdekei

Oroszország

Oroszország stratégiai érdekei, illetve azok felsőszintű értelmezése némileg különbözött a háború megkezdése előtt és után. Abban a vonatkozásban feltehetően nagyfokú egyetértés volt, hogy a posztszovjet térségen belüli orosz befolyásért folytatott harc rosszul áll, Ukrajna esetében azt el is veszítették. Az orosz elit a 2000-es évek közepén, a színes forradalmakra válaszul megfogalmazott stratégiai-taktikai céljai közül keveset ért el. Nem sikerült megállítania a külföldi hatalmak térnyerését a régióban, nem sikerült a térségben Nyugat-ellenes és/vagy orosz-barát politikai erőket létrehozni és hatalomra juttatni – az orosz értelmezésben pl. a Janukovics-kormányzat sem volt ilyen –, nem sikerült lelassítania a térség militarizálódását (se 2014 előtt, se utána), és nem sikerült a helyi kormányzatoktól stratégiai jellegű engedményeket kapnia semlegességük, vagy az orosz érdekek vonatkozásában. Ugyanígy, a nyugati hatalmak sem voltak hajlandóak valamilyen szinten garantálni az orosz érdekek tiszteletben tartását a régióban, amely garanciák hiányát a 2013-2014-es EuroMajdant követően immár egyértelműen a további fellazítási kísérletek nyílt felvállalásaként értékelték Oroszországban. Korábban esetleg elképzelhető lett volna egy *modus*

³⁸ Marco HERNANDEZ – Josh HOLDER: [Defenses Carved Into the Earth. Russia is building a vast network of trenches, traps and obstacles to slow Ukraine's momentum. Will it work?](#), [online] 2022. 12. 14. Forrás: nytimes.com [2023. 02. 19.]

³⁹ [Tényleg orosz offenzíva zajlik Donbaszban – helyzetkép a 354. napon](#), [online] 2023. 02. 13. Forrás: valaszonline.hu [2023. 02. 19.]

⁴⁰ Vojennij Oszvedomityel Telegram csatorna: [На наш взгляд, все эти истории про то...](#), [online], 2022. 09. 18. Forrás: t.me [2022. 02. 18.]

⁴¹ Jan KALLBERG: [Leader Loss: Russian Junior Officer Casualties](#), [online], 2022. 12. 23. Forrás: cepa.org [2022. 02. 18.]

vivendi informális szinten, vagyis bizonyos játékszabályok melletti politikai verseny fenntartása a térségben, ezt azonban 2014 után kizárták már Moszkvában is. Az orosz vezetés részéről az utolsó politikai kísérlet az ukrajnai befolyás valamilyen szintű megtartására 2021 elején ért véget, Viktor Medvegyecsuk perbe fogásakor, majd letartóztatásakor, több orosznyelvű médiacsoport betiltásakor és a kelet-ukrajnai pártépítkezés ellehetetlenítésekor.

Ettől kezdődően az érdekérvényesítési eszköztár egyre inkább a katonai fenyegetéssel való kényszerítésre, illetve – ennek kudarca esetén – a katonai erő tényleges alkalmazására szűkölt. A gondolat, ezen országok szuverenitásának megtörése, „a nem lehet a miénk, ne legyen senkié” szentiment az 1990-es évek vége óta jelen volt az orosz külpolitikai gondolkodás szintjén. Ezt egészen 2008-ig felülírták Moszkva legitimista, az 1945-ös világrendhez való ragaszkodás szempontjai. Dél-Oszétia és Abházia – orosz értelemezésben Koszovó nyugati kezeléséhez hasonlatos – elismerése jelentette a fordulópontot, innentől kezdődően a helyi szuverenitási viszonyok, akár katonai eszközökkel történő felülírása nem számított tabunak. Elvi akadálya egy katonai konfliktusnak nem igazán volt, sokkal inkább a költség-haszon kalkulációk döntötték el a katonai erő alkalmazásának kérdését.

A Nyugat irányába orientálódó országok – legalább is külpolitikai preferenciák szintjén – stabilak maradtak, és az oroszok irányában legalább részlegesen nyitott kormányok esélyei csökkentek, illetve hatalomra jutásuk után sem hajtottak érdemi hasznot. Ráadásul az orosz szövetségi rendszer eminens tagjai vonatkozásában (például Belarusz és Kazahsztán kapcsán, a karabahi konfliktus vonatkozásában az örmény-azeri relációban) is felmerültek az orosz befolyásra vonatkozó fenntarthatósági problémák. Ezekben a helyeken az orosz befolyás elvesztését a nyugati (vagy alternatív hatalmak) térnyerésével vélték egyenlőnek, mivel a korábbi tapasztalatok alapján nem volt lehetséges semlegességi *modus vivendik* kialakítása, kiváltképp nem az európai részekben. Az idő Oroszország ellen dolgozott, és Moszkvában saját értelmezésükben azt kellett mérlegelni, hogy perspektívikusan elfogadható-e számukra egy nyugati *cordon sanitaire* kiépítése immár a posztszovjet térségen belül.

Bár az orosz stratégiai elképzelés Ukrajna orosz érdekszférába katonai úton való visszakényszerítéséről alapvetően elhibázott volt, az így jelentkező költségek legnagyobb része már realizálódott, minthogy azokat nem lehet visszacsinálni. Így a jelenlegi stratégiai kalkuláció számára a háború már adottság, nem kiemelt lehetőség. Vagyis a háború feladása nagy kockázattal és kevés haszonnal kecsegtetne, miközben annak folytatása nem eredményez további számottevő költséget. Ennyiben a háború „önjáró”, annak befejezéséhez nem kapcsolódnak azon kívül álló stratégiai érdekek. A költségek egy jelentős része már jelentkezett a háború első évében: a külpolitikai presztízs részleges csökkenése és izoláció, az európai energetikai piacok részleges/átmeneti elvesztése, a nyugati szankciók – amelyeknek háború utáni teljes feloldásában az orosz elit erősen kételkedik, és ilyen a háború belső elfogadtatásának terhe is. A további potenciális stratégiai veszteség is csekély, az pedig valószínűleg szinte irreleváns, hogy az elkalkulált háború negatív következményeit most, vagy például két év múlva kezdik helyrehozni, miután a háború elhúzódása az orosz vezetés perspektívájában megtörheti az ukrán társadalmi akaratot, és kikezdheti a Nyugat egységét. Ily módon bár Ukrajna orosz érdekszférába való visszakényszerítésének sikere kizárható, a „ha nem lehet a miénk, ne legyen senkié” érdeket Moszkva valószínűleg továbbra is érvényesítőnek látja.

A rezsim túlélése szempontjából a minimum cél valószínűleg a Krímmel való szárazföldi összeköttetés megtartása, valamint a Donbasz teljes területének elfoglalása, mint jól kommunikálható eredmény. A háború elhúzódásánál jóval veszélyesebb forgatókönyv lehet a háború befejezése a putyini vezetés számára. Az orosz társadalom felé jól eladható narratívát jelent, hogy Oroszország a NATO-val szemben vív háborút Ukrajna területén, ami egyesíti a társadalom többségét a Putyin-rezsim mögött, miközben a háború potenciálisan nagy kockázattal és csekély haszonnal kecsegtet a Putyin legitimitását megkérdőjelező elitcsoportok számára. A háború elfogadható eredmény nélküli lezárása azonban felszínre juttathatja a társadalmi elégedetlenséget, valamint az elitek pozícióharcát is.

Amennyiben sikerült volna egy gyors és korlátozott háborút megvívni, az orosz vezetés két eredményt remélhetett Ukrajna orosz érdekszférába való visszakényszerítésén túl: az európai biztonsági architektúra újra rajzolásának katonai kikényszerítését (melynek „tárgyalásos” módját képezték a 2021. decemberben átnyújtott ultimátumok) azáltal, hogy olyan szintre emelte volna a tétet, amelyre a nyugati hatalmak nem adhattak volna érdemi választ, de legalábbis szimmetrikusan bizonyosan nem. Másrészt pedig fegyvelmező üzenet lehetett volna mindez az egyre „szabadosabb” posztszovjet elitek és/vagy társadalmak számára. A katonai művelet kudarca ellenére ez utóbbi célt Moszkva minden bizonnyal így is eléri, hiszen az orosz

befolyással való szakítás ára egyszerűen túl nagy, amelyet az Ukrajna által elszenvedett veszteségek is illusztrálnak. Legfeljebb az orosz képesség az, ami megkérdőjeleződik ezen társadalmak és politikai elitiek körében, a szándék bizonyosan nem, főleg, mivel a már említett költségek jelentkezése miatt nincs érdemi tényező, amely Moszkvát visszatartaná ettől.

Ukrajna

Ukrajna és a jelenlegi ukrán vezetés stratégiai érdekeit röviden és vázlatosan lényegében öt pontban lehet összefoglalni. A kijevi vezetés legfontosabb célja 2022. február 24-e óta az ukrán nemzetállam fennmaradásának biztosítása az ezzel ellentétes orosz törekvésekkel szemben. A Zelenszkij-adminisztráció a kezdetektől pontosan tisztában van azzal, hogy ez csakis tartós nyugati segítséggel valósulhat meg, gyakorlatilag ez magyarázza a kijevi vezetésnek az európai átlagpolgár számára sokszor joggal erőszakosnak tűnő segítségkérő kommunikációját. Hasonlóan fontos ukrán cél Ukrajna végleges távozásának biztosítása az orosz érdekszférából, akár (átmeneti) területvesztés és meggyengülés árán is, jóllehet ez utóbbiról értehető módon hivatalosan nem beszél a kijevi vezetés, s feltehetően nem is fog mindaddig, amíg az ukrán társadalom eltökéltsége az oroszokkal szembeni ellenállásra magas,⁴² illetve a Nyugat támogatási hajlandósága tartósnak mutatkozik.⁴³ A stratégiai célok harmadik eleme az ukrán területi integritás visszaállítása. Jóllehet a kijevi vezetés kommunikációja ezt jelenleg egyértelműen kiterjeszti a Krím-félszigetre és a Donbasz egész területére, realisan csupán a 2022. február 24. előtti állapotok visszaállítását jelenti/jelentheti. Az előbbiekhöz hasonlóan fontos stratégiai célja az ukrán politikai vezetésnek (szélesebb értelemben az ukrán politikai elitnek) az ukrán társadalom háborús fenyegetés és háború miatti összefogásának kihasználása a nemzetépítésre. Részben mert a nacionalizmus és patriotizmus a forrása az ukrán háborús ellenállás eltökéltségének és erejének, másrészt mert a történelmi tapasztalatok alapján a honvédő háborúk a nemzeti tudat és identitás legerősebb, legmeghatározóbb és legtartósabb elemei közé tartoznak. Most nem is beszélve arról, hogy milyen ritka az a történelmi helyzet, amikor egy társadalom valóban széles köre láthatja és átérezheti a „történelem közvetlen alakításának” lehetőségét. Ráadásul a nemzetépítés történelmi értelemben akkor is sikeresen megvalósítható, ha az orosz-ukrán háborút esetleg elveszítené a jelenlegi ukrán vezetés. A kelet-közép-európai nemzeti hősök túlnyomó többsége vesztes háború ellenére vált nemzete hőségévé. Végül fontos ukrán stratégiai cél Ukrajna és az ukrán társadalom Nyugathoz és Európához való tartós kötődésének biztosítása, Ukrajna hagyományos ütközőállamból Európa orosz agresszióval szembeni védelmi vonalává/bástyájává való átalakítása, perspektivikusan ugyanis ez biztosíthatja a tartós nyugati támogatás fennmaradását, illetve segítheti elő azt, hogy háborút követően Kijev olyan nemzetközi biztonsági garanciákra tegyen szert, amelyek megakadályozzák a hasonló helyzetek megismétlődésének lehetőségét. A háború szűken vett kontextusában értelmezve az ukrán stratégiai cél a Nyugat mind nagyobb mértékű bevonása a háborúba, illetve elkötelezettségének tartós biztosítása mind a háború alatt, mind pedig a háború utáni helyreállításban és újjáépítésben.

Egyesült Államok

A háborút közvetlenül megvívó Oroszország és Ukrajna mellett kétségtelenül az Egyesült Államok szerepe a legnagyobb az orosz-ukrán katonai szembenállásban, ami több elemzési szinten és a 2022-es eszkalációt megelőző időszakra visszanyúlóan értelmezendő.

Elsőként, az 1990-es évek amerikai unipoláris pillanata, majd az ezredfordulót követő stratégiai túlterjeszkedés – elsősorban a tágran értelmezett Közel-Keleten, beleértve a demokrácia terjesztésének stratégiai célkitűzését is – az orosz biztonságpercepció több alapvető elemét érintették. Ezek között szerepelnek geopolitikai megfontolások (afrikai és közel-keleti rivalizálás), geostratégiai és katonai sérelmek (a

⁴² [Despite War Fatigue, Ukrainian Society Not Polarised on Key Issue: its occupied territories must be returned.](#) [online] 2022. 10. 19. Forrás:

⁴³ Nicolas BOYON: [One year in, global public opinion about the war in Ukraine has remained remarkably stable.](#) [online] 2023.01.20. Forrás: ipsos.com [2023.02.19.]

NATO keleti bővítése, különösképpen a „posztszovjet” balti államok felvétele a szövetségbe, illetve a tag-ság ígérete Ukrajnának és Grúziának⁴⁴), valamint az orosz belpolitikai tényezők vélt vagy valós befolyá-solási szándéka (a demokrácia terjesztésével szemben álló rezsimbiztonsági megfontolások). Mint azt Vla-gyimir Putyin 2007-es müncheni biztonságpolitikai beszéde óta számos állásfoglalás, majd legutóbb a háborút megelőző diplomáciai tárgyalások mutatták,⁴⁵ az érdekszféráját és befolyását a hegemon hata-lomtól féltő Oroszország elsősorban Washingtontól, kisebb mértékben a NATO-tól várta (el), hogy Ukrajna kapcsán és hozzákapcsolva a fenti sérelmeket, egy „új európai biztonsági architektúráról” egyezzenek meg, amiben Oroszországnak – fogalmazzunk így – nagyobb szerep jut, igényeit jobban figyelembe veszik. Azt természetesen az amerikai diplomácia is felismerte, hogy a kétoldalú megközelítés elsősorban arra szolgál, hogy egyrészt az egyes közvetlenül érintett államok (Grúzia, Ukrajna stb.), másrészt a teljes európai közösség feje felett, jaltai paktum stílusban a két nagyhatalom egyezkedjen, miközben azoknak, akikről a döntés szól, nem biztosítanak szavazatot. A „köztes szereplők” szerencséjére ebben Washington nem volt partner, ami viszont konfrontációhoz vezetett, mivel – ahogy ezt elemzésünk már bemutatta – Moszkva kifogyott az alternatív érdekérvényesítési lehetőségekből.

Másodsorban, Washington igyekezett nyílt nyomásgyakorlással elkerülni a katonai konfliktust (egé-szen pontosan a 2014 óta tartó alacsony intenzitású háború eszkalációját). Ezért már 2021 telén fokozott hírszerzési, diplomáciai és kommunikációs tevékenységgel igyekezett felhívni a világ figyelmét az orosz háborús készülődésre, illetve a lehetséges (szankciós) következményeket lebegtetve elrettenteni Orosz-országot az agressziótól. Mint tudjuk, ez nem sikerült, mégis a korábban nem látott mértékű nyílt infor-mációmegosztás az orosz csapatmozgásokról és felkészülésről – elvben – lehetővé tette, hogy Ukrajna és a nyugati szövetségi rendszer felkészüljön a háborúra. (Még akkor is, ha mint láttuk, Európában nagyon kevesen vették komolyan az angolszász figyelmeztetést, így valóban stratégiai sokkot okozott Párizsban, Berlinben és Budapesten is, hogy újra regionális háború tört ki Európában, amire az 1990-es évek óta nem volt példa.)

Harmadszor, az Egyesült Államok soha nem látott mértékű és jellegű támogatást biztosított Ukrajná-nak a háborús eszkalációra reagálva annak érdekében, hogy az ukrán önvédelmi harc sikeres lehessen.⁴⁶ Az amerikai támogatás azonban nem 2022 februárjában, sőt nem is 2014-ben kezdődött. Washington számos országhoz hasonló gyakorlattal bilaterális alapon nyújtott támogatást Ukrajnának különböző, az ország biztonságához is kapcsolódó, közös érdekek mentén meghatározott feladathoz. Így például a 2003-2013 közötti időszakban összesen 504 millió dollár értékben biztosítottak forrást, amiből 304 millió dollár a Védelmi Minisztérium Közös Kockázatcsökkentési Programjának keretében szovjet korból származó ka-tonai infrastruktúra semlegesítéséhez és fegyverek leszereléséhez kapcsolódott, azaz nem igyekezett Kijev katonai képességeit növelni. (A fennmaradó rész felhasználása nem katonai jellegű volt.)⁴⁷ Ez a nagyság-rend egyébként nem haladta meg a posztszovjet térség többi államának biztosított forrásokat, de még például Bolívia is nagyobb támogatást kapott. A fordulópont 2014 volt, amikortól az amerikai támogatás nőni kezdett, és a 2022. februári eszkalációig összesen 2,8 milliárd dollárt tett ki.⁴⁸ Ebben már szerepeltek katonai programok is az ukrán fegyveres erők védelmi képességeinek növelése érdekében a Külföldi Ka-tonai Támogatási Program (*Foreign Military Financing*), majd a 2016-ban célzottan létrehozott Ukrajnai Biztonsági Támogató Kezdeményezés (*Ukraine Security Assistance Initiative*) keretében.

A 2022. február 24. után a támogatás összetétele és nagyságrendje értelemszerűen megváltozott. Azóta az amerikai kormány biztonsági, humanitárius, gazdasági és egyéb segítséget is nyújt annak érde-

⁴⁴ A 2008-as bukaresti csúcstalálkozó zárónyilatkozatába amerikai kezdeményezésre került bele az, hogy a két kelet-európai ország „a NATO tagja lesz” (céldátum és feltételek megjelölése nélkül). Ezt az ígéretet tekinthetjük a 2008-as grúz-orosz és a 2014-es orosz-ukrán háború egyik kiinduló pontjának – a párhuzamosan jelen lévő orosz nagyhatalmi ambíció mellett. Lásd: [Bucharest Summit Declaration](#). [online] 2008. 04. 03. Forrás: nato.int [2023. 02. 21.], 23. pont

⁴⁵ JÓJÁRT Krisztián: [A Moszkva által követelt biztonsági garanciákról](#). *SVKI Elemzések*, 2022/1. [online] 2022. 01. 11. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 02. 21.]

⁴⁶ Jegyezzük meg: az ENSZ Alapokmány 51. cikkely értelmében minden állam jogosult az önvédelemre, ha megtámadják – esetünkben Ukrajna Oroszországgal szemben –, és ahhoz is joga van, hogy a nemzetközi közösségtől segítséget kérjen, annak tagjai pedig – esetünkben az Egyesült Államok, valamint európai és ázsiai szövetségesei – támogassák, akár katonai eszközökkel el. Ez különösen fontos olyan esetben, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa nem látja el azt az alapvető feladatát, hogy agresszió esetén maga állítsa helyre a békét, mivel esetünkben az egyik állandó BT-tag az agresszor.

⁴⁷ Elias YOUSIF: [US Security assistance to Ukraine breaks all precedents](#). [online] 2022. 10. 20. Forrás: stimson.org [2023. 02. 21.]

⁴⁸ Uo.

kében, hogy az ukrán fegyveres erők védelmi lehetőségeit fokozza, a kormány működésének hatékonyságát erősítse, a lakosság szenvedését csökkentse. A biztonsági támogatás kiképzést, haditechnikai eszközök és más felszerelések biztosítását, logisztikai támogatást, a hadsereg, biztonsági szervezetek és nemzetbiztonsági szervek működésének támogatását és hírszerzési információk megosztását foglalja magába. Ezek közül a leglátványosabb hatást a modern fegyverrendszerek biztosítása⁴⁹ váltotta ki, melyek segítségével az ukrán erők számos esetben minőségi fölénytel tudták ellensúlyozni az orosz mennyiségi fölényt és meg tudták gyengíteni logisztikai, vezetés-irányítási és felderítési képességeit. Csak a legfontosabb elemeket megnevezve: e téren meghatározó volt a hadműveletek menetére is a harckocsi elleni (Javelin) és légvédelmi (Stinger) rakéták, a drónok (Phoenix Ghost, Switchblade, Scan Eagle), a tüzérségi eszközök (155 mm, 105 mm), a precíziós rakétatüzérség (HIMARS), a légvédelmi rendszerek (Patriot, NASAMS), a radar elleni rakéták (HARM), a páncélozott harcjárművek és szállítójárművek (Bradley, Stryker, MaxxPro, M113, HMMWV) átadása, nem beszélve a tüzérségi és egyéb lőszerkekről és robbanóanyagokról.⁵⁰ 2022. február 24-től 2023. februárjáig, amikor immár a 32. amerikai katonai segély- és támogatási csomagot jelentette be Anthony Blinken külügyminiszter Ukrajna számára (ezúttal 450 millió dollár értékben),⁵¹ Washington közvetlen biztonsági-katonai támogatása 30,25 milliárd dollárt tett ki.⁵²

Ez azonban csak egy része annak a mindösszesen 113,4 milliárd dollárnak, amit a Kongresszus tett elérhetővé 11 minisztériumon és ügynökségen keresztül 2022 során. Ebből a keretből finanszírozzák az Ukrajnának és a közép-európai térségben a háború által sújtott többi országnak szánt külföldi katonai segélyt, az Egyesült Államok Európai Stratégiai Parancsnokságának és a kontinensen állomásozó erőinek többletköltségét, és a nem katonai támogatást Ukrajnának. A Védelmi Minisztérium 62,3 milliárd, a Külügyminisztérium és a USAID 46,1 milliárd, az egyéb kormányügynökségek 5 milliárd dollár értékben rendelkeztek forrásokkal az elmúlt évben.⁵³

Negyedszer, az Egyesült Államok globális politikai, diplomáciai, gazdasági és katonai befolyását latba vetve képes volt hatékonyan „mozgósítani” szövetségi rendszerét mind a háború hatásai által közvetlenül érintett Európában (NATO, EU, harmadik államok) és a háború tanulságait és hatásait élénk figyelemmel kísérő Távol-Keleten (Dél-Korea, Japán, Ausztrália, Új-Zéland). Mivel elemzésünk különböző részei részletesen tárgyalják és értékelik az európai reakciókat és a szankciópolitikát, valamint energetikai váltást, itt csak a NATO reakcióit és az amerikai erők európai jelenlétének változó elemeit összegezzük. A NATO új stratégiai koncepciója⁵⁴ (amit a háborútól függetlenül ütemeztek 2022-re, de hatásai nyomot hagytak a szövetségi döntéseken) és változó haderőmodellje a keleti tagállamok vonatkozásában az előretolt jelenlétről előretolt védelemre, a „megtorlás alapú” elrettentés (*deterrence by punishment*) helyett „megtagadás alapú” elrettentésre (*deterrence by denial*) váltott.⁵⁵ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy fokozták a tagállamok a többnemzeti jelenlétet a térségben – például a 2015-ben létrehozott négy többnemzeti zászlóalj-harccsoport mellé további négyet telepítenek –, növelték a reagálási és védelmi képességet (a NATO gyorsreagáló erőinek létszámát 100.000 főre emelték) és a tagállamok több erőt és eszközt mozgósítottak.⁵⁶

A háborús eszkalációt követően Washington maga is demonstrálta szolidaritását és a kollektív védelem szilárdságát szövetségesei számára: mind a NATO keretében, mind bilaterálisan növelte katonai jelenlétét

⁴⁹ Ez a katonai támogatás több formában és jogi-hivatkozási keretben valósul meg: az elnök saját hatáskörben dönthet arról, hogy szükség esetén a gyors reagálás érdekében közvetlenül az amerikai készletekből adjon át eszközöket (*presidential drawdown authority*), ami az átadott eszközök értékének mintegy 2/3-át fedezte; biztosíthat eszközöket a különböző biztonsági támogatási programok keretében (*Foreign Military Financing – FMF, International Military Education and Training – IMET, Ukraine Security Assistance Initiative – USAI, Global Security Contingency Fund*), átadhat feleslegessé vált eszközöket (*excess defense articles*), mint 20 darab Mi-17es helikoptert; engedélyezheti harmadik félnek amerikai haditechnikai eszközök átadását, mint az több NATO-tagállam esetében is történt (Javelin és Stinger rakéták), és eladhat eszközöket (*Foreign Military Sales* program és közvetlen kereskedelmi ügyletek). Bővebben lásd: [Fact Sheet: U.S. Security Cooperation with Ukraine](#). [online] 2023. 02. 03. Forrás: state.gov [2023. 02. 21.]

⁵⁰ A legfrissebb teljes listát lásd: [Fact sheet on U.S. security assistance to Ukraine](#). [online] 2023. 02. 21. Forrás: defense.gov [2023. 02. 21.]

⁵¹ [More U.S. security assistance on the way for Ukraine](#). [online] 2023. 02. 21. Forrás: state.gov [2023. 02. 21.]

⁵² [Fact Sheet: U.S. Security Cooperation with Ukraine](#), i.m.

⁵³ [Joint Strategic Oversight Plan for Ukraine Response](#). [online] 2023. 01. 18. Forrás: oversight.gov [2023. 02. 21.], 9.

⁵⁴ [NATO 2022 Strategic Concept](#). [online] 2022. 06. 29. Forrás: nato.int [2023. 02. 21.]

⁵⁵ Bővebben lásd: CSIKI VARGA Tamás – TÁLAS Péter: [Megerősített elrettentés és védelem – a NATO új stratégiai koncepciójának és madridi csúcstalálkozójának értékelése](#). *SVKI Elemzések*, 2022/8. [online] 2022. 07. 12. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 02. 21.]

⁵⁶ Bővebben lásd: SZENES Zoltán: [Elrettentés és védelem: a NATO új haderőmodellje](#). In: *Hadtudomány*, 32. évf., 2022/2, 3-17.

Európában. A már Európában állomásozó erőinek egyes elemeit keletre csoportosította át – például vadászpilótákat Németországból Litvániába, egy légideszant zászlóaljkat Olaszországból Lettországba, egy Stryker dandár-harcsoport elemeit Romániába, Bulgáriába és Magyarországra, Patriot légvédelmi ütegeket Szlovákiába és Lengyelországba stb. 2022 februárját követően több mint 20.000 fővel nőtt az amerikai katonai erők létszáma Európában, összességében meghaladva a 100.000 főt. Emellett jelentős mennyiségű haditechnikát telepítettek előre a kontinensre annak érdekében, hogy egy potenciális eszkaláció esetén helyben legyenek a védelmi eszközök.⁵⁷

Végül összességében felmerül a kérdés, hogy miért ennyire fontos az Egyesült Államoknak, hogy az orosz erőfeszítéseket akadályozza Ukrajnában. Ennek okait a következőkben foglalhatjuk össze. Az amerikai nagy stratégiában Kína mellett Oroszország szerepel primer „kihívóként” a világrend, a nemzetközi kapcsolatok szabályrendszerének megváltoztatása és a nyugati szövetségi rendszer meghatározó befolyásának csökkentése céljával. Az amerikai percepció differenciált és – mint azt legutóbb a 2022 őszi elfogadott új Nemzeti Biztonsági Stratégia⁵⁸ és Nemzeti Védelmi Stratégia⁵⁹ is tükrözte – e kettősben Oroszország jelenti a közvetlenebb, katonai jellegű fenyegetést, de a világrend átalakításához szükséges képességekkel nem rendelkezik még ezen a téren sem (szemben a hosszú távú stratégiai kihívásnak tekintett Kínai Népköztársasággal, ami rendelkezik mind a szándékkal, mind a képességgel, hogy komoly kihívója legyen az Egyesült Államokkal). Így Oroszország az Egyesült Államok számára regionális (elsősorban európai) fenyegetésként jelenik meg, amivel szemben az európai szövetségi rendszer tagjaként, a helyi szereplők saját biztonsági érdekeivel összhangban léphet fel. Éppen ebből kifolyólag érveltünk korábban elemzésünkben azzal, hogy a 2022-es háború az első olyan „világrend-konfliktus”, ami a poszthegegoniális többpólusú világrend kialakításáról, az abban érvényesülő erőviszonyokról és játékszabályokról szól. Emiatt az orosz-ukrán regionális konfliktusnak globális jelentősége is van. Az Egyesült Államok demonstrálni kívánja a nemzetközi szabályrendszer megváltoztatási kísérletének kudarcát, a revíziós törekvés megbüntetését – az üzenet pedig perspektivikusan a Kínai Népköztársaságnak szól a Dél-kínai-tenger és Tajvan kapcsán. A NATO összekovácsolása, ennek részeként a transzatlanti kapcsolat energetikai lábának kialakítása,⁶⁰ a kelet-közép-európaiak biztonsági igényeinek támogatása és felfegyverzése, az elrettentés erősítése Oroszországgal szemben mind azt segítik elő, hogy középtávon Washingtonnak lehetősége legyen Ázsia felé fordulni. A nagyhatalmi versengésben Washington ugyancsak „élni akar az alkalommal”, hogy Oroszország hagyományos katonai erejét meggyengítsék, mégpedig ár-érték arányban kifejezetten olcsón. (Az Ukrajnának nyújtott katonai támogatás értéke még az éves amerikai védelmi költségvetésen belül is eltörpül, a gazdasági visszahatások pedig Európát sújtják elsősorban.) E célok alapján érhető, hogy a fent bemutatott támogatás a racionalitás korlátjai között hosszútávon fenntartandó amerikai részről, mert a helyi és regionális célok elősegítése mellett a háború globális erődemonstráció is, előre jelezve lehetséges „világrend-konfliktusok” sorában az amerikai és szövetséges magatartást.

Az Európai Unió

A felmérések szerint az orosz-ukrán háborúra, 2022. februári eszkalációja óta, a legfontosabb nemzetközi eseményként tekint az európai közvélemény.⁶¹ Az Ipsos Global Adviser 2023. januárjában publikált felmérésének eredménye pedig – mely szerint az egy éve folyó orosz-ukrán háború megítélésé kapcsán a globális közvélemény rendkívül stabil maradt, illetve némi gyengülés ellenére Ukrajna támogatottsága továbbra is erős a nyugati országokban – azt sugallja, hogy a háború eszkalációja erősen sokkolta, de legalábbis váratlanul érte az európai és a nemzetközi közvéleményt. Még azon európai országok közvéleményét is, amelyek stratégiai dokumentumaiban Oroszország már a háborút megelőzően is potenciális fenyegetésként volt megjelenítve (mint például Észtország, Litvánia, Lengyelország, Egyesült Királyság és Franciaország), illetve amelyek elképzelhetőnek tartottak egy orosz támadást Ukrajna ellen. Számos

⁵⁷ Fact Sheet: U.S. Defense Contributions to Europe. [online] 2022. 06. 29. Forrás: defense.gov [2023. 02. 21.]

⁵⁸ National Security Strategy. [online] 2022. 10. 12. Forrás: whitehouse.gov [2023. 02. 21.]

⁵⁹ National Defense Strategy. [online] 2022. 10. 27. Forrás: defense.gov [2023. 02. 21.]

⁶⁰ CSIKI VARGA Tamás – TÁLAS Péter: Stratégiai szolidaritástól egy új „transzatlanti alkuig”? – Joe Biden európai körútjának mérlege. SVKI Elemzések, 2021/12. [online] 2021. 07. 15. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 02. 21.], 2.

⁶¹ Ioana-Elena OANA – Alexandru MOISE: How unified are Europeans' views on the war in Ukraine? [online] 2022.05.19. Forrás: ipsos.com [2023.02.19.]; Nicolas BOYON: One year in, global public opinion about the war in Ukraine has remained remarkably stable. [online] 2023.01.20. Forrás: ipsos.com [2023.02.19.]

elemző szerint lényegében ennek a sokknak (volt) köszönhető, hogy az Európai Unió tagállamai (szélesebb értelemben a Nyugat) a nagyléptékű háború első évében igen határozottan és egységesen voltak képesek fellépni, mind Ukrajna támogatása, mind pedig Oroszország szankcionálása kapcsán. A politikusok által sokszor hangsúlyozott európai egység mögött azonban tagállamonként differenciált nemzeti megközelítésekkel és percepciókkal találkozhattunk, mind a háború jelentette fenyegetést, mind az erre adott válaszokat (pl. Ukrajnának történő fegyverszállításokat, Oroszországgal szembeni szankciókat) illetően, miként arra a 2023-as müncheni biztonságpolitikai konferenciára az ukrajnai háborúról készült elemzés is rámutat.⁶² Mivel a fegyverszállításokkal és szankciókkal külön részfejezetek foglalkoznak elemzésünkben, itt csupán a háború jelentette fenyegetéssel kapcsolatos európai álláspontokat, illetve a kelet-közép-európai államok esetében a védelempolitikai reakciókat mutatjuk be röviden és vázlatosan.

Jóllehet Oroszország Ukrajna elleni invázióját valamennyi európai uniós tagállam elítélte, a háborúnak az európai, illetve a saját biztonságra gyakorolt hatásáról tagállamoként érzékelhetően eltérő vélemények fogalmazódtak meg. Ezek alapján – a *European defence in a new age* c. tanulmány felosztását felhasználva – négy csoportba sorolhatjuk az EU-tagállamokat: 1. akik a biztonsági környezetük drámai változásaként érzékelik a háborút; 2. akik a háborúval megerősítve látják korábbi álláspontjukat és csupán módosításokat látnak szükségesnek politikájukban; 3. akik szerint a háború nem jelent fenyegetést a saját országuk biztonságára és az európai biztonságra; végül 4. akik az orosz-ukrán háború mellett is saját hagyományos konfliktusaikra összpontosítanak.⁶³

Az első csoport kapcsán megoszlik a szakértők véleménye arról, hogy az orosz-ukrán háború eszkalálása Németországban vagy Svédországban és Finnországban okozott-e nagyobb biztonságpolitikai orientációváltást. Mert míg az említett tanulmány szerzői szerint „Németország a legszélsőségesebb esete az olyan országoknak, ahol a biztonsági környezet megítélése alapvetően megváltozott”,⁶⁴ mások a semlegességüket NATO-tagságra cserélő Svédországot és Finnországot tekintik a legjobb példának a drasztikus szemléletbeli változásra.⁶⁵ Bár az aligha vitatható, hogy Németország fordulata látványos és stratégiai jellegűnek ígérkezik (különösen az ország energetikai orientációváltása miatt), s a váltást külön érdekessé teszi, hogy épp annak a szociáldemokrata pártnak kell(ett) levezényelnie, amely évtizedeken keresztül az Oroszországgal fenntartott jó kapcsolatok szószólója és aktív alakítója volt,⁶⁶ a svéd és finn társadalom biztonságpercepciójában néhány hónapon belül bekövetkezett változás is jól szimbolizálja a háború drámai európai hatását. Svédországban több mint 200 éves, Finnországban 72 éves semlegességi tradíciót szakított meg az orosz-ukrán háború, s ez akkor is hatalmas fordulat, ha ehhez hozzáteszük, hogy Finnország mindig is keleti szomszédját tekintette a biztonságát leginkább fenyegető veszélynek.⁶⁷

A szakértők egy része ebbe csoportba sorolja Spanyolországot és Olaszországot is, hiszen míg Madrid Oroszországot jelölte meg fő fenyegetésként,⁶⁸ Róma ígért tett arra, hogy megerősíti a NATO keleti szárnyának nyújtott támogatását.⁶⁹ Mások viszont úgy vélik, hogy Spanyolországban a kormánynak – bár elítélte az agressziót és támogatja Ukrajnát, de – továbbra is komoly vitát kell folytatnia az Oroszország jelentette fenyegetésről.⁷⁰

A második csoportba azok az országok tartoznak, amelyek az orosz-ukrán háború eszkalációját korábbi fenyegetéspercepciójuk megerősítésének tartják. A nyugat-európai államok közül ilyen Franciaország (a már nem EU-tag az *Egyesült Királyság*, illetve Észak-Európában a szintén nem EU-tag *Norvégia*), akik a Krím-félsziget 2014-es jogellenes annexióját követően változtattak Oroszország megítélésén, illetve ilyenek a *balti államok* (*Észtország*, *Lettország*, *Litvánia*) és *Lengyelország*, akik viszont már a 2008. augusztusi grúz-orosz háború óta figyelmeztettek Oroszország agresszív törekvéseire.⁷¹ Nem véletlen, hogy ez

⁶² [European defence in a new age](#). Friedrich Neumann Stiftung, 2023.

⁶³ Uo. 5-6.

⁶⁴ Uo. 5.

⁶⁵ Justyna GOTKOWSKA: [Finlandia \(i Szwecja\) na drodze do NATO](#). [online] 2022.04.14. Forrás: osw.waw.pl [2023.02.19.]

⁶⁶ CSIKI VARGA Tamás – ETL Alex: [Forradalom vagy kiigazítás? A német haderő fejlesztésének kérdései az orosz-ukrán háború fényében](#). *SVKI Elemzések* 2022/5. [online] 2022. 04. 22. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 02. 21.]

⁶⁷ Piotr SZYMAŃSKI: [Z Rosją za miedzą. Polityka bezpieczeństwa Finlandii](#). [online] 2018. 05. 30. Forrás: osw.waw.pl [2023. 02. 21.]

⁶⁸ Beyza Binnur DÖNMEZ: [55% of Spanish public fear Russia's war on Ukraine may lead to World War III: Survey](#). [online] 2018. 04. 26. Forrás: aa.com.tr [2023. 02. 21.]

⁶⁹ [European defence in a new age](#). Friedrich Neumann Stiftung, 2023. 5.

⁷⁰ Graham KEELEY: [Russia-Ukraine war tests unity of Spain's left-wing government](#). [online] 2023. 02. 09. Forrás: aljazeera.com [2023. 02. 21.]

⁷¹ TÁLAS Péter: [A grúz-orosz háború hatása a kelet-közép-európai biztonságfelfogásra](#). *Nemzet és Biztonság - Biztonságpolitikai Szemle*, 2014/2. 17-35.

utóbbiak a háború kezdetétől Ukrajna katonai támogatásának, illetve az Oroszország elleni szankciók fokozásának legerőteljesebb szószólói (olyan „héják” azonban, akik a támogatás területén is példát mutatnak).⁷² A balti államokról, Lengyelországról, Finnországról és *Romániáról* ugyanis elmondható, hogy biztonságpercepciójukban egzisztenciális fenyegetésként jelenik meg Oroszország, így az Egyesült Államokkal és az Egyesült Királysággal ők alkotják az Ukrajna melletti stratégiai elkötelezettség nemzetközi élcsapatát.

A harmadik csoportban *Magyarországot és Bulgáriát* sorolják a *European defence in a new age* c. tanulmány szakértői, fő jellegzetességüket úgy jelölve meg, hogy ezek az országok ugyan elítélik az ukrán orosz inváziót és megszavazzák az Európai Unió szankcióit, sőt osztják azt a felfogást is, hogy Oroszországot komolyan kell venni, de egyikük sem tekinti az orosz törekvéseket valós fenyegetésnek sem az európai biztonságra, sem pedig saját országa biztonságára nézve.⁷³ Fontos jelezni, hogy egyik országban sem csupán a kormány álláspontjáról van szó, hiszen a felmérések egy része szerint a társadalmak többsége sem érez közvetlen fenyegetést Oroszország részéről.⁷⁴

Végül az elemzés negyedik csoportjába *Görögországot* került, amelynek vezetése az idézett tanulmány szerzői szerint jobban aggódik a Törökország jelentette biztonsági fenyegetéstől, mint az orosz-ukrán háborútól, most nem is beszélve arról, hogy Athén soha nem zárta ki egy nagyszabású hagyományos háború lehetőségét Európában,⁷⁵ így ez alapján inkább második csoportba lenne sorolható.

Mindezekből két dologra következtethetünk: egyrészt, hogy az „európai egység” mögött jelentős megosztottság húzódik meg, másrészt viszont arra, hogy a megosztottság korántsem zárja ki a kompromisszumokon alapuló egységes európai fellépést.

Hasonló eredményre jutott a varsói Keleti Tanulmányok Intézetének (OSW) egy az orosz-ukrán háború eszkalációjának egy éves évfordulója kapcsán megjelentetett tanulmányában, amely a NATO keleti szárnya országainak reakcióit vette górcső alá, azt vizsgálva, hogy az elmúlt egy év során mennyire zajlottak párhuzamosan a háború kapcsán tett lépéseik a védelem terén.⁷⁶ A balti, a visegrádi és a fekete-tengeri államokról van szó, vagyis azokról, akik szomszédjai Ukrajnának vagy Oroszországnak. Ezek az országok a NATO kollektív védelmének és szövetséges jelenlétének megerősítését szorgalmazták 2014 óta a keleti szárnyon, legtöbbjük élen jár az Ukrajnának nyújtott politikai és katonai támogatásban, illetve egyértelműen növelték a védelempolitika és fegyveres erőik modernizálásának prioritását politikájukban. A háború eszkalációját követően pedig túlnyomó többségük jelentősen megerősítette és határozottabbá tette Oroszország fenyegetésként való megítélését.

Az OSW tanulmánya ugyanakkor mégis azt hangsúlyozza, hogy az Ukrajna elleni orosz invázióra adott válaszaik a védelem területén eltérőek voltak. Csak néhányan döntöttek például úgy, hogy a háború első évében jelentősen növelik a katonai kiadásait, és fegyveres erőik modernizálásának folyamata is eltérő ütemben halad.⁷⁷ A három balti ország például védelmi kiadása gyors növelése mellett döntött. Észtország már idén GDP-je 2,9 százalékát kívánja fordítani a hadseregre. Litvánia – a 2023-ra vonatkozó költségvetési előirányzat szerint – fenntartja a tavaly év közepén a GDP 2,52 százalékára megemelt védelmi költségvetést. Lettország idén a GDP 2,25 százalékát, 2025-re pedig a GDP 2,5 százalékát tervezi a védelemre fordítani. Mindhárom országban elfogadott hosszú távú cél a következő évekre a GDP 3 százalékának elérése.⁷⁸ A balti országok védelmi modernizációjuk prioritásait is az orosz-ukrán háború tapasztalatai szerint módosították (a katonai infrastruktúrát, a tűzérési és légvédelmi képességeket, illetve szárazföldi katonai képességeket helyezve a fejlesztések középpontjába).⁷⁹ Jelentős különbségek vannak a visegrádi országok között is. Mint ismeretes az Oroszország jelentette fenyegetés megítélését illetően e csoport tagjai között mutatható ki a leglátványosabb különbség: míg Lengyelország biztonságának egzisztenciális fenyegetését látja Moszkva törekvéseiben, Budapest sem Magyarország, sem Európa biztonsága szempontjából nem tartja fenyegetőnek Oroszországot. Az OSW tanulmánya azonban arra is rámutat, hogy az

⁷² [Ukraine Support Tracker](#). [online] 2023.02.21. Forrás: ifw-kiel.de [2023.02.22.]

⁷³ [European defence in a new age](#). Friedrich Neumann Stiftung, 2023. 6.

⁷⁴ [Ipsos: a magyarok minden szinten kimaradnának a háborúból](#). [online] 2022. 04. 20. Forrás: napi.hu [2023. 02. 22.]; [Globsec Trends](#). [online] 2022. 05. Forrás: globsec.org

⁷⁵ Uo. 6.

⁷⁶ [Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości](#). OSW Komentarze 491. [online] 2023. 02. 21. Forrás: osw.waw.pl [2023. 02. 22.]

⁷⁷ Uo. 1.

⁷⁸ Uo. 1-2.

⁷⁹ Uo. 2.

orosz-ukrán háború eszkalálását követően Csehországban és Szlovákiában megerősödő Oroszországgal szembeni attitűdök korántsem azonos mértékűek és mélységűek, s erősen összefüggenek a 2020-as szlovákiai és 2021-es csehországi kormányváltásokkal. Bár jelenleg mindkét ország az Ukrajnát támogatók élvonalába tartozik, Oroszország fenyegetésként való megítélése Csehországban mélyebben gyökerezik mint Szlovákiában, ahol a lakosság nagy része hagyományosan pozitívan viszonyul Oroszországhoz, s ahol az Ukrajna-politika egy kormányváltás esetén jelentősen megváltozhat.⁸⁰ Eltérő üteműek védelmi kiadásuk növekedése is: Csehország például hagyományosan a legalacsonyabb védelmi kiadással rendelkező NATO-tagországok közé tartozik – 2022-ben a GDP 1,33 százaléka volt, míg az elmúlt évtized nagy részében a GDP 1 százaléka körül ingadozott. A legutóbbi prágai nyilatkozatok szerint 2024-ben eléri a GDP 2 százalékát, egy évvel korábban, mint az orosz-ukrán háború eszkalálása előtti tervekben szerepelt. Lengyelország katonai költségvetése 2022-ben a GDP 2,4 százalékát tette ki, de a Mateusz Morawiecki miniszterelnök 2023. januárjában bejelentette, hogy a varsói kormány az idén 4 százalékra akarja emelni ezt az arányt.⁸¹ Szlovákia nemcsak a védelmi kiadások szintjét (a GDP 2%-a 2022-ben), hanem a modernizációs kiadások arányát (26%) illetően is teljesíti a NATO célkitűzéseit, ez utóbbit elsősorban az F-16-osok kifizetése révén.⁸² A magyar védelmi költségvetés a 2022-es 1,6 százalékos GDP arány után, a tervek szerint a 2023-as rekordköltségvetéssel éri el a GDP 2 százalékát, egy évvel a Newportban vállalt határidő előtt.⁸³ Miként a védelmi kiadások változása, úgy a haderőmodernizáció üteme is eltérő a V4 országokban. Míg Lengyelországban a modernizáció csúcsevénének tekintik a 2022-es esztendőt,⁸⁴ Szlovákiában pedig a modernizáció nekilendülésének éve volt, addig Csehországban fokozatos modernizációról beszélnek a szakértők.⁸⁵ Az Ukrajnának átadott katonai segélyek szükséges pótlása mindhárom országban komoly hatással volt a modernizációs 2022-es lendületére.⁸⁶ Ezzel szemben Magyarországon 2017 óta egy dinamikus, de fokozatos haderő-modernizáció zajlik, amellyel kapcsolatban a magyar kormány nem, vagy csak áttételesen hivatkozik az ukrajnai háborúra. Megint más a helyzet Romániában és Bulgáriában. Románia hagyományosan (de különösen a Krím 2014-es annektálása óta) kulcsfontosságú fenyegetésnek tekinti Oroszországot mind saját magára, mind a fekete-tengeri régióra, beleértve a Moldovai Köztársaságot is, a háború pedig csak megerősítette Bukarest aggodalmát.⁸⁷ Bulgária ugyanakkor sokáig nem tekintette Oroszországot biztonsági fenyegetésnek, amihez a Moszkvával fenntartott szoros gazdasági (különösen energetikai) kapcsolat éppúgy hozzájárult, mint a két nép kulturális kapcsolata, illetve a bolgár vezetésnek az ország korlátozott katonai potenciáljáról alkotott képe. Ezt a hozzáállást a Krím 2014-es orosz annektálása csak korlátozottan változtatta meg, és a 2022-es ukrajnai orosz invázió sem eredményezett alapvető változást Szófia visszafogott politikájában, jóllehet – különösen a háború első hónapjaiban – Bulgária nem nyilvánosan jelentős támogatást nyújtott Kijevnek (többek között lőszer- és üzem-anyagszállításokat). Fontos azonban látnunk, hogy a bolgár politikai elit erősen megosztott az orosz-ukrán háború megítélése kapcsán.⁸⁸ A két ország biztonságpolitikájának eltérő fenyegetésfelfogása a védelmi kiadásokban és a haderő modernizációjában is megmutatkozik. Románia 2023-ra a GDP 2 százalékaról 2,5 százalékra kívánja növelni a fegyverkezésre szánt forrásokat, míg a bolgár védelmi költségvetés 2022-ben a GDP 1,73 százalékát tette ki, ami éppen csak valamivel több, mint 2021-ben.⁸⁹ Oroszország ukrajnai inváziója

⁸⁰ Krzysztof DĘBIEC: [Słowacja: strategiczne dylematy po rosyjskiej inwazji na Ukrainę](#). [online] 2022. 05. 10. Forrás: osw.waw.pl. [2023. 02. 22.]

⁸¹ Alexandra FOUCHÉ: [Poland boosts defence spending over war in Ukraine](#). [online] 2023. 01. 20. Forrás: bbc.com. [2023. 02. 22.]

⁸² [Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości](#). 3.

⁸³ CSIKI VARGA Tamás: [A honvédelmi ágazat 2023-as rekord költségvetése és a NATO-kötelezettségek teljesítése](#). *SVKI Elemzések*, 2023/1. [online] 2023. 01. 09. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2023. 02. 21.]

⁸⁴ Jakub PALOWSKI: [2022: Rok „wojennej” modernizacji Sił Zbrojnych RP \[PODSUMOWANIE\]](#) [online] 2022. 12. 31. Forrás: defence24.pl [2023. 02. 22.]

⁸⁵ Paolo VALPOLINI: [Slovak Army: the path towards modern heavy forces](#). [online] 2022. 10. 11. Forrás: edrmagazine.eu [2023. 02. 22.]; [The past year 2022 was a turning point in the modernisation of the Slovak Army. The Army of the Czech Republic is also gradually modernizing](#). [online] 2023. 01. 08. Forrás: czdefence.com [2023. 02. 22.]

⁸⁶ [Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości](#). 6.

⁸⁷ Kamil CAŁUS: [Nad wyraz ostrożnie. Rumunia wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę](#). [online] 2022. 10. 14. Forrás: osw.waw.pl. [2023. 02. 22.]

⁸⁸ Łukasz KOBESZKO: [Bułgaria wobec agresji na Ukrainę](#). [online] 2022. 04. 15. Forrás: osw.waw.pl. [2023. 02. 22.]; Łukasz KOBESZKO: [Lepiej późno niż wcale. Zgoda parlamentu Bułgarii na dostawy broni dla Ukrainy](#). [online] 2022. 11. 16. Forrás: osw.waw.pl. [2023. 02. 22.]

⁸⁹ [Wschodnia flanka NATO po roku wojny – mobilizacja różnych prędkości](#). 5.

felgyorsította Románia elhalasztott és elhúzódó fegyveres erők modernizációs programjait, Bulgária ezzel szemben nem korszerűsíti széles körben saját fegyveres erőit.⁹⁰

A döntő kérdés persze az, hogy az Európai Uniónak előbbiekben jelzett megosztottsága hosszú távon végül hova vezet, s milyen hatása lesz Ukrajna támogatására? Gyengíti-e a jövőben? Vagy fenntarthatóvá válik azáltal, hogy stratégiaileg elkötelezettek (Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Románia) vállalják az aktív támogatást, a békülékenyek (Bulgária, Magyarország, Szlovákia) pedig azt, hogy nem akadályozzák meg az stratégiaileg elkötelezettek támogatását.

Törökország

Törökország mind Ukrajnával, mind Oroszországgal fenntartott jó kapcsolata révén a háború első éve alatt végig speciális helyzetben volt.

A török-orosz viszony az utóbbi egy évtizedben, de különösen a török légtérrel megsértő Szu-24-es vadászbombázó lelövése utáni 2016 közepi kiegyezést követően számos területen elmélyült, kezdve fegyvereladások (Sz-400-as légvédelmi rakétarendszer Ankara általi megvásárlása), energetikai együttműködés bővítése (Török Áramlat befejezése 2020-ban; akkuyui atomerőmű építésének folytatása) és geopolitikai együttműködés kialakítása (különösen Szíriában, de a Dél-Kaukázusban is). Az utóbbi években megszorodó Erdoğan-Putyin találkozók azonban nem egy szövetség, hanem egy pragmatikus kooperáció folyamataként kell értelmeznünk.⁹¹

Paradox módon a Szu-24-es lelövése adott lehetőséget az ukrán-török kapcsolat szorosabbra fűzésének, mivel az orosz szankciókkal sújtott Ankarának a kiélezett helyzetben jól jött egy szövetséges a Fekete-tenger túloldalán, amely szerepre Kijev lelkesen ajánkozott. Ráadásul ennek a közeledésnek megágyazott, hogy a török kormányzat a Krím annexiója óta konzisztensen elítélte azt, s számos alkalommal kifejezte, hogy Ukrajna részét képezi a félsziget. A 2016 utáni török-ukrán közeledésnek fontos része lett a katonai együttműködés. A kijevi kormányzat 2018-ban megállapodott Törökországgal Bayraktar TB2-es drónok vásárlásáról, amelyek közül az elsők 2019-ben meg is érkeztek az országba. Később újabb szerződéseket írtak alá, amely nemcsak újabb Bayraktarok beszerzését, de közös gyártást is előirányzott. A drónok sikeres bevetése 2021 novemberében a kelet-ukrajnai szakadárak ellen már Moszkva rosszallását váltotta ki, amit azonban a török külügyminiszter azzal szerelt le, hogy országa csak eladja ezeket az eszközöket, az már nem az ő felelősségük, mire használja őket Ukrajna.⁹² A drónokon kívül hadihajókról (4 ADA-osztályú korvett leszállításáról), de még közös űrprogramról is született megállapodás. Volodimir Zelenszkij és Recep Tayyip Erdogan között is számos találkozó valósult meg, a legutolsó éppen az agresszió megindulása előtt pár héttel.

Ilyen helyzetben a török kormányzat a jónak mondható bilaterális kapcsolatokat kihasználva már 2022. február 24-e előtt igyekezett közvetíteni a két fél között, illetve törökországi találkozót szorgalmazott a két vezető részvételével.

E törekvések végül nem jártak eredménnyel. A február 24-i támadást követően Erdogan mindkét féllel konzultált, illetve kiállt Ukrajna területi integritása mellett, egyúttal a harcok leállítására szólított fel. A következő napokban végül életbe léptette az 1936-os Montreux-i konvenció háború esetére vonatkozó cikkét, amelynek értelmében lezárta a Boszporuszt és a Dardanellákat a nem fekete-tengeri államok hadihajói előtt, illetve a részes államoknak is csak a fekete-tengeri hadihajói térhettek vissza.⁹³ Ez ugyan Oroszország helyzetét nehezítette, de a háborús eseményekre nem volt kihatása, miközben garantálta Moszkva számára, hogy így nem fog amerikai vagy más, európai nagyhatalom hadihajója megjelenni a térségben.

Ankara nem teljesítette az ukránok azon kérését sem, hogy zárja le az oroszok előtt a légtérét (később a Szíriába menő gépek kapcsán megtette, azonban ennek más volt a kontextusa),⁹⁴ s az uniós szankciók-

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Lásd bővebben: PÉNZVÁLTÓ Nikolett: Törökország orosz rulettje: Versengés és együttműködés Európa peremén. MCC Press, Budapest, 2022

⁹² [Ukraine receives more armed drones from Turkey during Russia crisis](#), [online] 2022.03.07. Forrás: thenationalnews.com [2023.02.19.]

⁹³ [Turkey warns against passing of warships from its straits](#), [online] 2022.03.01. Forrás: aljazeera.com [2023.02.19.]

⁹⁴ [Turkey closes airspace to Russian planes flying to Syria: FM](#) [online] 2022.04.23. Forrás: aljazeera.com [2023.02.19.]

hoz sem csatlakozott. Ezáltal az első napok után kiderült, hogy Ankara a már a 2014-ben elkezdett egyensúlyozási politikáját fogja folytatni; ez lényegében azt jelenti, hogy a két ellenséges tömb között – azaz Ukrajna (Nyugat) és Oroszország közötti igyekszik a bilaterális jó kapcsolatokat kihasználva közvetíteni és a lehetőség szerint haszonmaximalizálni. Az előbbi látványos – és néha sikeres – diplomáciai erőfeszítésekben realizálódott, amiben sokat számított Törökország nemzetközi súlya és a vezetők közötti, jónak mondható interperszonális kapcsolat, az utóbbi pedig a szankciókból való kimaradásban, azok kijátszásában való részvételben, illetve a gazdasági együttműködés szorosabbra fűzésére tett erőfeszítésekben fogható meg. Összességében az ankarai kormányzat a nyugati szövetségi rendszer Oroszország irányába „legmegértőbb” tagjaként viselkedik. Ez a külpolitika ráadásul jól rezonál a hazai közegben, amit a közvélemény-kutatásokon mért magas amerikaellenesség és oroszszimpátia is mutat.

Közvetítési kísérletekből nem is volt hiány. Márciusban, három héttel az agresszió kezdete után az Anatolyai Diplomáciai Fórum előtt sikerült egy asztalhoz ültetni az ukrán és az orosz külügyminisztert – eredmény azonban nem született.⁹⁵ Egy hónappal később, Isztambulban szintén magasrangú találkozóra került sor – komoly eredményt azonban itt sem sikerült elérni. A török közvetítési kísérletek legnagyobb eredményét a 2022 júliusában aláírt gabonaszállítási egyezmény, amelyek lehetővé tette, hogy Ukrajna három kikötőjéből újrainduljon a gabonaszállítás,⁹⁶ ezzel is enyhítvén a háború okozta válságot, amely többek között az élelmiszerek árára is kihatott. Mivel Törökország jelentős százalékát importálta a napraforgóolajnak, gabonának, emiatt a török kormány legfőbb érdeke volt az elharapódzó inflációval szemben az élelmiszerellátási problémák orvoslása. A szerződés – amelyet az oroszok 2022 októberében egy rövid időre felmondtak, de végül visszatértek hozzá – életbe lépésétől kezdve 2023. január végéig Törökország az összes szállítmány mintegy 13 százalékából részesült.

Ugyan a mediáció nem hozott áttörést a háborús felek között, de Moszkva és Kijev számára is fontos szolgálatot tesz Ankara mind a mai napig. Az orosz relációban azzal, hogy nem csatlakozott a szankciókhoz, a külföldre menő (menekülő) oroszok egyik kedvelt célpontja lett. Isztambulban, Antalyában megugrott az orosz ingatlanvásárlások,⁹⁷ egyúttal rekordot döntött az országba látogató oroszok turisták száma is – noha a harcok kirobbanásakor sokan attól féltek, hogy ebben a szektorban is visszaesés lesz. Persze az ország vonzóságában az elmúlt bő egy évben látványos gyengülésen átesett török líra is szerepet játszott.

Ráadásul az ankarai kormányzat hatékonyan blokkolja a NATO-bővítését: 2022 májusában Recep Tayyip Erdoğan jelezte, hogy fenntartásai vannak Svédország és Finnország csatlakozását illetően. Noha a tavalyi madridi NATO-csúcson végül elállt a vétótól, a török parlament azóta se ratifikálta a két jelentkező csatlakozását arra hivatkozva, hogy nem teljesültek a török fél által kért feltételek. A svédek helyzetét ráadásul súlyosbította, hogy januárban egy radikális tüntető Koránt égetett, ami nagyon könnyen török belpolitikai közbeszéd témájává vált, s az államfő erődemonstrációként nyugodtan mondhatta, hogy a svédeknek nem fog engedni csatlakozás ügyében, amíg az iszlám szent könyvét égethetik az országban.⁹⁸ Ellenben a finnek, akikkel jóval kevesebb vita volt, így nagyobb az esélyük, hogy a törököktől megkapják a támogatást.⁹⁹ A két állam NATO-bővítésének akadályozása alapvetően török belpolitikai kontextusból fakad, jóval kisebb szerepe van az orosz relációnak, noha kétségkívül orosz stratégiai érdek, ha az északi államok továbbra is kimaradnak a biztonsági szervezetből.

Az egyensúlyozás keretében Törökország szintén tágra nyitotta kapuit az orosz oligarchák előtt. A növekvő orosz tőkeáramlás (pénzmenekítés) és az élénkülő kereskedelem jól jött a 2022-ben rekordnagyságú inflációval küzdő országban, amely 2023 májusában választásra is készült (bár a 2023. február 6-i földrengés miatt elég valószínű az elhalasztása).

A török erőfeszítések és „jószerződés” Moszkva számára – nemcsak a diplomáciai csatornák nyitva tartása, hanem a szankciók kijátszásával gazdaságilag – felértékelte Ankarát, de ennek megvannak a korlátai. Részben belpolitikai, részben biztonsági szempontból tavaly tavasszal a török államfő napirendre vette egy észak-szíriai katonai intervenció lehetőségét a kurd entitás ellen, ami végül Moszkva és az Egyesült

⁹⁵ [Türkiye-Russia-Ukraine Trilateral Foreign Ministers Meeting](#), [online] 2022.03.10. Forrás: mfa.gov.tr [2023.02.19.]

⁹⁶ [Initiative on the Safe Transportation of Grain and Foodstuffs from Ukrainian Ports](#) [online] 2022.07.22. Forrás: un.org. [2023. 02. 19.]

⁹⁷ [Russians propel Turkish house sales to foreigners to record in 2022](#) [online] 2023.01.17. Forrás: dailysabah.com [2023.02.19.]

⁹⁸ [Erdogan: Sweden Can't Join NATO if Quran-Burning Is Allowed](#) [online] 2023.02.01. Forrás: voanews.com [2023.02.19.]

⁹⁹ [Turkey Now Willing to Back Finland's NATO Membership but Ruling Out Sweden](#) [online] 2023.01.30. Forrás: voanews.com [2023.02.19.]

Államok ellenállásán megbukott. Az előbbi ráadásul nemcsak a 2022 nyarán tartott asztani folyamat soros találkozóján mondott nemet, de a novemberi isztambuli robbantás után – melyet a török hatóságok a PKK számlájára írtak – még fokozta is katonai jelenlétét Észak-Szíriában, hogy ezzel is jelezze azt, hogy nem kíván újabb török katonai műveletet látni a területen.¹⁰⁰

Míg az orosz kapcsolatok jók maradtak, addig Ankara képes volt megtartani együttműködését Ukrajnával is. Tette ezt úgy, hogy nemcsak humanitárius segítséget küldött, de folytatta a Bayraktar TB2-es drónok szállítását – néhányat még nemzetközi kampány eredményeképp ajándékba is adott –, illetve az ukrán hadsereg munícióval, páncélozott szállítójárművekkel való ellátását mindezt nyomott áron vagy felajánlás keretében.¹⁰¹ A segítségnyújtás mellett Törökország 2022 nyár közepéig mintegy 280 ezer ukrán menekült érkezett az országba, de döntő többségük gyorsan továbbállt, s alig több mint 45 ezer maradt az országban.¹⁰²

Kína és az orosz-ukrán háború

Hszi Csin-ping kínai elnök 20 nappal az orosz-ukrán konfliktus jelenleg is tartó háborús eszkalációját megelőzően, 2022. február 4-én fogadta Vlagyimir Putyin orosz elnököt.¹⁰³ Ekkor már Kínában is jó ideje ismertek voltak az orosz katonai felkészülésről szóló hírek. Noha a felek ennek nem adták jelét és azóta sem ismerték el, rendkívül valószínűtlen, hogy ez ne merült volna fel az egyeztetéseik során. Ahogyan az is valószínűtlen, hogy az orosz fél szándékosan félrevezette volna legfontosabb nagyhatalmi partnerét a várható eseményeket illetően – Vlagyimir Putyin minden bizonnyal azt vázolta fel kínai kollégájának, amiben maga is hitt a háború lefolyásáról. Peking számára az ideális forgatókönyv voltaképpen ugyanaz lett volna, mint az orosz fél számára: egy rövid ideig tartó konfliktus minimális áldozatokkal és fait accompli helyzet teremtésével, még mielőtt a nyugati hatalmak érdemi ellenlépésekről dönthettek volna. Ehhez képest a háború elhúzódása és az orosz fegyveres erők kiábrándító teljesítménye rövid távon kellemetlenségek forrása a kínai fél számára, még ha hosszabb távon lehetőségeket is fel lehet fedezni Oroszország leértékelődésében.

Kína szavakban az elmúlt egy év során mindennek ellenére kiállt Oroszország mellett és az elkövetkezőkben is erre kell számítani tőle. A konfliktussal összefüggő köztájékoztatás átvette az orosz terminológiát és – korábbi gazdasági kapcsolataik ellenére – a kínai fél is inkább Moszkvával törekszik jó viszonyra, mintsem Kijevvel. Erre ösztönzik a gazdasági kapcsolatokból fakadó hosszú távú szempontok és a két hatalom közös érdeke az USA dominanciájának leépítésében. A sokszor idézett „korlátlan” partnerségnek a két hatalom között azonban mégis van egy egyértelmű korlátja, és ez a pragmatikus Kína nemzeti érdeke. Peking ettől vezérelve nem vállal fel olyan típusú támogatást, mely saját gazdasági érdekeit sértené. Persze érkeztek innen Oroszországba 2022 folyamán kettős felhasználású alkatrészek és berendezések, ám mindent egybevetve az export hanyatlott, mivel a kínai vállalatok el akarják kerülni, hogy másodlagos szankciókkal sújtsák őket.¹⁰⁴

Pekingben továbbá kevésbé érdekes, hogy pontosan hol húzódnak Oroszország európai határai, a kínai fél hivatalosan nem ismerte el a 2014 óta kiterjedt területi változásokat sem. Minthogy az invázió eredeti célkitűzéseinek megvalósulására már nagyon kevés esély mutatkozik, a kínaiak még közvetve sem kívánnak háborús ellenfél szerepébe kerülni a Nyugattal egy számukra ennyire irreleváns ügy miatt. Azt is igyekeznek elkerülni, hogy a világ azon része, amely távolságot tart a felektől agresszív hatalomként tekintsen rájuk. A kínai diplomácia régóta dolgozik azon, hogy a kölcsönös előnyökön nyugvó kapcsolatokban érdekelt, békepárti, az egyes államok belügyeibe beavatkozni nem akaró, esetenként kifejezetten jótékony hatalom képét építse hazájáról. Ezzel nem lenne összeegyeztethető az általa is elismert ukrán állam megsemmisítésének tevőleges támogatása. Szorosan kapcsolódik ehhez a szemponthoz, hogy Kína

¹⁰⁰ [Türkiye'nin operasyon planladığı Suriye'nin kuzeyine Rusya'dan askeri takviye](#) [online] 2022.11.30. Forrás: [tr.euronews.com](#) [2023.02.19.]

¹⁰¹ [The Stalwart Ally: Türkiye's Arms Deliveries To Ukraine](#) [online] 2022.11.21. Forrás: [oryxspioenkop.com](#) [2023.02.19.]

¹⁰² [Since war-start, 279,000 Ukrainian citizens arrive in Turkey, 46,000 remain](#) [online] 2022.07.27. Forrás: [ukrinform.net](#) [2023.02.19.]

¹⁰³ Andrew ROTH – Vincent NI: [Xi and Putin urge Nato to rule out expansion as Ukraine tensions rise](#). [online], 2022. 02. 04. Forrás: [theguardian.com](#) [2023. 02. 13.].

¹⁰⁴ Brian SPEGELE: [Chinese Firms Are Selling Russia Goods Its Military Needs to Keep Fighting in Ukraine](#). [online], 2022. 07. 15. Forrás: [wsj.com](#) [2023. 02. 12.].

nyíltan kifejezte ellenérdekeltségét a konfliktus nukleáris eszkalációjában,¹⁰⁵ és több alkalommal a béke tárgyalásos helyreállítását szorgalmazta.

A konfliktus jelenlegi (2023 februári) intenzitása mellett szerény esély mutatkozik arra, hogy Kína jelentős fegyverzetet, vagy hadianyagot adna át Oroszországnak. Minden jel arra utal, hogy Peking a fentebb leírtakkal összhangban igyekezett elkerülni az ilyen típusú beavatkozást az elmúlt egy év során. Noha az utóbbi napokban az Egyesült Államok részéről egyre többször fogalmazódik meg, hogy a kínai vezetés fontolgatja a katonai támogatás lehetőségét is Oroszország javára, ma sokkal valószínűbb, hogy a kelet-ázsiai hatalom kettős alkalmazású eszközök, esetleg tűzérségi lövedékek nehezen bizonyítható és a Nyugat részéről komoly ellenlépéseket nem provokáló átadásával igyekszik letudni a baráti támogatást. Figyelembe kell venni azt is, hogy Peking számára kifejezetten fontos, hogy minél többet őrizhessen meg (és persze fejleszthessen tovább) az Európai Unióval fennálló gazdasági kapcsolataiból. Távolmaradása a konfliktustól tehát azért is indokolt lehet, hogy ne adjon további hivatkozási alapot azon törekvéseknek, amelyek minél inkább szűkítenék a két gazdasági centrum együttműködésének lehetőségeit. Washington részéről viszont a kínai szándékokkal összefüggő vészjóslóbb üzenetek mögött elvileg az a szándék is ott húzódnak, hogy minél inkább távolítsa Európát stratégiai riválisától és egyértelműbbé tegye a választóvonalat a nyugati szövetségi rendszer államai és az orosz-kínai tandem között. Kína számára ugyanakkor stratégiai érdekeit sértő fejlemény lenne az orosz állam belső megroppanása, esetleg káoszba sülyedése. Akár a háború kedvezőtlen alakulása miatt, akár más okból következne be egy ilyen fordulat, Kína vélhetően jelentős forrásokat lenne hajlandó áldozni Oroszország stabilitásának megmentése érdekében.

Peking szemében a háború katonai tanulságai is kifejezetten érdekesek. Az ukrán ellenállás hatékonysága, a nyugati fegyverrendszerek minőségi fölénye orosz megfelelőikkel szemben és az invázióra adott ukrán társadalmi, valamint nyugati politikai reakciók óvatosságra intenek a tajvani krízis kezelését illetően is.¹⁰⁶

Peking számára különös problémát jelentett, hogy az Egyesült Államok 2022 augusztus elején Nancy Pelosi látogatásával kiélezte a Tajvan státusza körüli vitát és ezzel lépéskényszerbe hozta a kínai felet, akinek nem volt más választása, mint jelentős erők felvonultatásával demonstrálni elszántságát a kínai területi integritás megvédésére.¹⁰⁷ Párhuzamosan az erődemonstrációval ugyanakkor a kínai politikai és katonai vezetés számára komoly feladat az ország felkészítése arra, hogy egy hasonló háborús helyzetben elkerülhesse azokat a károkat, amelyeket Oroszország elszenvedett. Ez magába foglalja egy lehetséges konfrontáció forgatókönyveinek felülvizsgálatát éppúgy, mint a kínai gazdaság ellenállóképességének fokozását a nyugati szankciókkal szemben.

Ugyanakkor Washington láthatóan igyekszik szorosabbra fogni az együttműködést kelet-ázsiai partnereivel, részben a Donald Trump elnöksége alatt keletkezett károk felszámolása érdekében, részben pedig a Kínával egyre élesedő stratégiai versengés részeként. Ebbe az is belefér, hogy az önálló állam vezetőiként el nem ismert, de különleges partnerként számon tartott tajvani kormányt további modern fegyverrendszerekkel lássa el, vállalhatatlan mértékűre növelve egy esetleges kínai invázió költségét a sziget ellen. Az ukrainai háború hadszíntéri tapasztalatai pedig komoly támpontot nyújtanak ma arra, hogy milyen fegyverrendszerekben érdemes gondolkodni ennek céljából.¹⁰⁸

Ide illeszkedő probléma továbbá, hogy a mostanra nyíltan területszerző háborúvá vált konfliktus több állam számára hivatkozási alapot teremt az olykor évtizedek óta képviselt stratégiai vonalvezetésük felülvizsgálatára. Persze kínai szempontból nem Svédország, vagy Finnország ügye az érdekes ezek sorában, sokkal inkább Japán gyorsuló fegyverkezése, vagy India esetleges további közeledése a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd másik három tagjához.

Végezetül, amennyiben Oroszország európai mozgásterének drasztikus beszűkülése, valamint hatalmi képességeinek leépülése következtében a korábbiaknál nagyobb mértékben szorul majd rá a kínai relációra, avagy közkeletű vélekedést igazolva Peking egyfajta „junior” partnere lesz, az természetesen hordoz

¹⁰⁵ Nicholas CECIL: [Xi Jinping joins Joe Biden in condemnation of Russian nuclear threats on Ukraine](#). [online], 2022. 11. 14. Forrás: standard.co.uk [2023. 02. 11.].

¹⁰⁶ [Ukraine war forcing China to rethink 'how and when' it may invade Taiwan, CIA chief says](#). [online], 2022. 07. 21. Forrás: theguardian.com [2023. 02. 13.].

¹⁰⁷ Jeremy HERB – Eric CHEUNG: [US House Speaker Nancy Pelosi lands in Taiwan amid threats of Chinese retaliation](#). [online], 2022. 08. 02. Forrás: cnn.com [2023. 02. 09.].

¹⁰⁸ Thompson CHAU: [Taiwan's ex-defense chief calls for sweeping military reforms](#). [online], 2022. 07. 20. Forrás: asia.nikkei.com [2023. 02. 09.].

lehetőségeket a kínai állam számára, például az orosz nyersanyagokhoz való kedvezőbb hozzáférés, vagy az orosz piacon való erőteljesebb térnyerés (akár bizonyos vagyonelemekhez való hozzájutás) által. Egy ilyen irányú fejlődés akár Közép-Ázsián belül is megbonthatná az egyensúlyt Kína javára. Ám mikor ennek lehetőségét mérlegeljük azt is számításba kell venni, hogy a kiszolgáltatottság egy másik nagyhatalomnak (legyen az akár Kína), nemigen fér össze az orosz hatalmi identitással és azzal a felfogással, amit az orosz elit képvisel hazája jövőjéről a nemzetközi rendszerben.

India és az orosz-ukrán háború

Az indiai kormányzó elit 2022 februárjában nem adta jelét, hogy számított volna a nyílt háború kirobbanására Oroszország és Ukrajna között. Jóllehet, az indiai hírközlő felületeken is rendre megjelentek egy esetleges háború esélyéről szóló, nyugati forrásokat idéző tudósítások, az indiai politikai elit hagyományosan eléggé gyanakvó a nyugati közlésekkel szemben, tartva a provokációtól. Újdelhi a béke helyreállításának igényét hangoztatva reagált a háborúra, diplomatai – kerülvén ugyan a konfrontatív gesztusokat Oroszország felé, de – kifejezték kormányuk nemtetszését a történetek kapcsán.¹⁰⁹ Újdelhi ugyanakkor kategorikusan elutasította, hogy csatlakozzon a Moszkva elleni szankciókhoz és néhány hónapnyi próbálkozás után Ukrajna és az európai államok is belátták, hogy nem tudják rábírní arra, hogy igazodjon a nyugati álláspontokhoz. Tény ugyanakkor, hogy az indiai állam humanitárius segílyt is juttatott Ukrajna számára, és cáfolta például azon orosz közléseket, melyek szerint a háború első napjainak az ukránok indiai állampolgárokat használtak volna élő pajzsként.¹¹⁰ Emellett Újdelhi sem ismerte el hivatalos szinten az orosz területszerzéseket Ukrajnában.

Önmagában a háború napi eseményei teljesen érdektelenek az indiaiak számára. Ha fel kívánjuk mérni Újdelhi szempontjait a válságot illetően, a rövid és hosszabb távú dimenziókat érdemes elválasztani egymástól. Rövidtávon az indiai kormány kihasználta a szankciók nyújtotta lehetőségeket arra, hogy az ország nyomott áron jusson hozzá az orosz kőszénhez és kőolajhoz. Az orosz források részaránya ennek megfelelően korábban nem látott mértékekre emelkedett ezen energiahordozókból.¹¹¹ A rövid távú gazdasági haszon biztosítása India részéről olyan törekvés volt, melyet egyszerre támogatott az indiai társadalom (amely értékelte, hogy országát nem fenyegette a pakisztánihoz, sri lankaihoz, vagy nepálihoz hasonló válság) és a kormány (amely a 2020-21. évek koronavírus válsága nyomán keletkezett gazdasági veszteségek után törekszik minél gyorsabb GDP növekedést elérni a 2024-ben esedékes választásokig) hozzáállása. Igaz, a távlati elképzelések az indiai energiamix átalakítására és a hazai kőszénkitermelés növelésére nem kedveznek az orosz import további bővülésének.

A hosszabb távú következmények már kevésbé tűnnek kedvezőnek Újdelhi számára. Moszkva mind eddig megbízható partnernek bizonyult az indiai fegyveres erők haditechnikájának első számú importforrásaként és a vele való különleges kapcsolat nem akadályozta India szorosabb együttműködését sem más hatalmakkal. Az orosz-ukrán konfliktus 2022. februári eszkalációját megelőzően az Egyesült Államok nyíltan támogatta India vezető hatalmi státuszát az Indiai-óceán térségében. A 2022. októberi Nemzetbiztonsági Stratégia azonban sokkal optimistább hangot üt meg a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd szerepével kapcsolatban és bár külön elismeri India kiemelkedő jelentőségét is, Washington láthatóan szeretné a dél-ázsiai országot minél szorosabban integrálni az együttműködésbe. Ez persze nehezen lenne összeegyeztethető Újdelhi stratégiai autonómiára vonatkozó, a függetlenné válás óta képviselt alaptörekvésével, de más probléma is van. Miközben az USA kifejezett célja, hogy az ukrán háború Oroszország számára stratégiai kudarc legyen, India szemében az orosz állam meggyengülése nem feltétlenül pozitív fejlemény. Újdelhiben egy olyan Oroszországot szeretnének látni a világtérképen, amely képes és hajlandó önálló hatalmi politikát folytatni és továbbra is vállalja a katonai együttműködést, valamint az üzleti megállapo-

¹⁰⁹ Frédéric GRARE: A question of balance: [India and Europe after Russia's invasion of Ukraine](#). [online], 2022. 05. 16. Forrás: ecf.eu [2023. 02. 10.].

¹¹⁰ [Ukraine not holding Indians as human shield, says MEA](#). [online], 2022. 03. 04. Forrás: [economictimes.indiatimes.com](#) [2023. 02. 12.].

¹¹¹ Nidhi VERMA: [Russia's share of India's June oil imports surges to record](#). [online], 2022. 07. 11. Forrás: [reuters.com](#) [2023. 02. 10.]; Sanjeev CHOUDHARY: [Russian crude oil imports create another record in January](#). [online], 2023. 02. 03. Forrás: [economictimes.indiatimes.com](#) [2023. 02. 06.]; Sudarshan VARADHAN: [Russia becomes India's third-largest coal supplier in July, Coalmint data shows](#). [online]. 2022. 08. 04. Forrás: [reuters.com](#) [2023. 02. 10.]

dások teljesítését. Hogy ezt az Oroszországot ki, és milyen alkotmányos elvek szerint kormányozza, voltaképpen érdektelen. Elvi szinten persze elismerik a demokrácia értékeit, de a politikai rendszerek különbözősége Indiában hagyományosan nem akadályozta a jó viszony építésének. Ukrajna azonban sokkal nélkülözhetőbb partner a dél-ázsiai ország hosszú távú érdekei szempontjából. Újdelhiben – érthető okokból – nem táplálnak félelmeket az orosz geopolitikai törekvések kapcsán, ám kifejezetten számítanak Moszkva támogatására több, számukra fontos ügyben, akár az ENSZ fórumain, és akár a Kínai Népköztársaság és Pakisztán ellenében is, akikkel Indiának területi vitái vannak. Indiai szemmel a multipoláris világrend kialakulása és Ázsia felemelkedése természetes jelenség, Oroszországnak viszont az egyik pólus szerepét szánták, nem pedig a kínai érdekek feltétlen támaszáét. Ezért Moszkva „junior” partneri szerepe nem felel meg a hosszú távú indiai elképzeléseknek. Újdelhi szempontjából hasonlóan aggályosak az orosz haditechnika működésével kapcsolatos ukrajnai tapasztalatok, mivel jórészt neki is ilyenek (illetve ezek indiai licenstryártott változatai) állnak hadrendben. A nyugati fegyverrendszerek megmutatkozó minőségi fölénye elvezethet akár az orosz eredetű haditechnikai eszközök nagyarányú cseréjéhez is, ám ezt természetesen csak hosszabb időtávban valósulhat meg. A legvalószínűbb forgatókönyv, hogy India továbbra is igyekszik fenntartani különleges kapcsolatait Oroszországgal, de fokozatosan csökkenti a függését tőle a kritikus védelempolitikai területen.¹¹²

Sajátos színezetet ad az indiai politikának emellett, hogy a dél-ázsiai óriás egy ideje a „Globális Dél” fogalmával összekapcsolt országcsoporthoz is igyekszik pozícionálni magát. Márpedig az Európától távol fekvő térségek társadalmi számára az orosz-ukrán háború önmagában nem érdekesebb, vagy megrázóbb esemény, mint azok a közel-keleti és afrikai fegyveres konfliktusok, amelyek hozzájuk földrajzi értelemben nemritkán sokkal közelebb zajlottak és jóval kisebb figyelmet kaptak a nyugati világ részéről. A válság hatásai számukra első sorban az élelmiszerek, műtrágyák és nyersanyagok árának drasztikus emelkedésében, egyes esetekben kifejezett áruhiány kialakulásában öltöttek testet.

A törés ezen államok közvetlen érdekei és a nyugati világ között nem az orosz-ukrán háborúval kezdődtek, megmutatkoztak már a globális felmelegedés hatásai és a koronavírus-járvány kezelésében is.¹¹³ A „Globális Dél” államainak alapsérelme, hogy a gazdagabb társadalmak válságperiódusokban anyagi forrásaira támaszkodva kisajátítják maguknak a kritikus fontosságú eszközöket (a koronavírus-járvány idején az oltásokat, ma pedig az élelmiszert és energiahordozókat), miközben nekik a nélkülözés kialakulása miatt aránytalanul nagyobb terhet kell viselniük. Szolidaritást a helyzetük iránt pedig ha tapasztalnak is, az nem jár az általuk szükségesnek ítélt áldozatkészséggel a Nyugat részéről. Ezen fejlődő országok igen megosztottak a háború kezelésének kérdésében. Az Oroszországot elítélő ENSZ szavazásokon többségük tartózkodott, és noha lakosságuk körében együttérzés figyelhető meg az ukrán nép iránt, a gazdasági szankciókat nem támogatják annak rájuk nézve különösen súlyosnak ígérkező gazdasági hatásai miatt.¹¹⁴ Érdekeik képviselője egyúttal arra is lehetőséget nyújt Indiának, hogy általa is legitimálja saját álláspontját az orosz-ukrán háború kapcsán.

Fegyverszállítások Ukrajnának

Ukrajnának folyamatos fegyverutánpótlásra van szüksége. A folyamatos harcok miatt jelentős mennyiségű felszerelés használódik el, illetve semmisül meg. Ezek mértékéről csak becslések vannak, amelyeket Ukrajna a világ legtöbb országához hasonlóan képtelen lenne önállóan pótolni. Az alábbi fejezet a főbb trendeket, fontosabb rendszereket és problémákat igyekszik bemutatni.

A NATO-partnerországok részéről 2022 februárja előtt minimális hajlandóság volt nehéz és nagy teljesítményű rendszerek leszállítására, mivel orosz ellenintézkedésektől és nemzetközi reakcióktól egyaránt tartottak. 2022 februárját követően ezek a megfontolások fokozatosan átalakultak. A leglátványosabb ebben a tekintetben a német politikában bekövetkezett változás. Németország tradicionálisan nem szállított fegyvereket konfliktusövezetekbe, ezt a német politika a megváltozott helyzet ellenére is nehezen

¹¹² Rajan MENON – Eugene RUMER: *Russia and India: A New Chapter*. Carnegie Endowment, 2022.

¹¹³ Matthew BURROWS – Aude DARNAL: *Red Cell #2: Is the West losing the Global South?* [online], 2022. 12. 10. Forrás: [stimson.org](https://www.stimson.org/2023/02/10/) [2023. 02. 10.].

¹¹⁴ Uo.

kezelte. Bár Scholz kancellár gyorsan elítélte az orosz támadást,¹¹⁵ a német politika vonakodó volt a fegyverszállítások kapcsán. Németország sokáig nem engedélyezte az NDK készleteiből Görögországnak eladott BMP-1-es csapatszállítók¹¹⁶ és az Észtországnak eladott D-30-as tarackok¹¹⁷ Ukrajnába való kivitelét. Idővel azonban a német külpolitika a NATO-partnerekkel való együttműködés keretében közvetett, majd közvetlen szállításokra is vállalkozott.

Az ukrán vezetés az orosz támadás megindulása után számos konkrét igényt fogalmazott meg a nyugati partnerei felé. A kezdeti igényeket a Kijev körüli védelmi harcok dinamikája diktálta, ami hordozható páncéltörő- és légvédelmi-felszerelések iránti igényt jelentett,¹¹⁸ ezt az Egyesült Államok és számos európai ország igyekezett biztosítani (ezek alkalmazását megkönnyítette, hogy a nyugati partnerek már korábban szállítottak Javelin¹¹⁹ és NLAW¹²⁰ rendszereket). Zelenskij ukrán elnök azonban már a háború korai szakaszában jelezte, hogy országa komolyabb felszerelések átadását is szükségesnek tartja. Márciusi beszédében a NATO harckocsi- és repülőgép-állománya 1 százalékának átadását kérte, valamint légvédelmi és tüzérségi eszközök iránti igényét is kifejezte.¹²¹ A nehézfegyverzet iránti igényekkel kapcsolatban a nyugati partnerek a fokozatosság elvét gyakorolták politikai és gyakorlati szempontból egyaránt. Az új fegyverrendszerek hadrendbe állítása (az eszközök leszállítása, a harcoló állomány kiképzése, az eszközök karbantartási és logisztikai igényeihez igazított infrastrukturális és személyi igények biztosítása stb.) minden esetben időigényes feladat. Másfelől a magas technikai színvonalú fegyverek átadásának elrettentési célú lebegtetése, harcban való elvesztése, az azokban alkalmazott titkosnak számító technológiai megoldások esetleges ellenséges kézre kerülése, továbbá az elpusztult nyugati harceszközök propagandaértéke magyarázza a nyugati kormányok várakozó magatartását.

A fegyverszállítások első szakaszában, ami nagyjából májusig-júniusig datálható, a NATO-partnerországok a meglévő szovjet rendszerű fegyverek átadását kezdték meg. Ebben Lengyelország és Csehország játszott kiemelkedő szerepet, a lengyelek több mint 260 db T-72 variánst,¹²² a csehek több finanszírozási megoldásban becslések szerint több mint 90 db T-72 variánst adtak át az ukránoknak.¹²³ A kelet-európai (és nem ritkán a nyugati) fegyverszállítások részletei sok esetben homályosak, példa erre Bulgária, amely sajtóértesülések szerint 2022 áprilisa és augusztusa között az ukrán haderő járműveinek 40 százalékát adta közvetve NATO-partnereken keresztül, de politikai érzékenységek miatt erről nyilvánosan nem közölt információkat.¹²⁴

A nyugati országok részéről ebben a periódusban nyugati gyártmányú járművekből elsősorban könnyűjárművek és az iraki és afganisztáni háborúk idején rendszerbe állított MRAP kategóriájú járművek leszállítására került sor (a teljesség igénye nélkül: Ausztráliától Bushmaster,¹²⁵ Törökországtól Kirpi,¹²⁶ Észtországtól Alvis,¹²⁷ Németországtól Dingo¹²⁸ stb.).

¹¹⁵ [Pressstatement von Bundeskanzler Scholz zum russischen Angriff auf die Ukraine am 24. Februar 2022](#) [online] 2022. 02. 24. Forrás: bundesregierung.de [2023. 02. 14.]

¹¹⁶ [Ukraine erhält 40 weitere Schützenpanzer](#) [online] 2022. 09. 16. Forrás: tagesschau.de [2023. 02. 11.]

¹¹⁷ Michael R. GORDON – Bojan PANCEVSKI: [Germany Blocks NATO Ally From Transferring Weapons to Ukraine](#) [online] 2022. 01. 22. Forrás: wsj.com [2023. 02. 14.]; Tobias SCHULZE: [Warten auf die Haubitzen](#) [online] 2022. 02. 11. Forrás: tageszeitung.de [2023. 02. 14.]; David M. HERSZENHORN – Lili BAYER – Hans VON DER BURCHARD: [Germany to send Ukraine weapons in historic shift on military aid](#) [online] 2022. 02. 26. Forrás: politico.eu [2023. 02. 14.]

¹¹⁸ Zachary COHEN – Oren LIEBERMANN: [Ukraine tells the US it needs 500 Javelins and 500 Stingers per day](#) [online] 2022. 03. 24. Forrás: cnn.com [2023. 02. 11.]

¹¹⁹ Jon GUTTMAN: [Javelin missile: Made by the US, wielded by Ukraine, feared by Russia](#) [online] 2022. 05. 12. Forrás: militarytimes.com [2023. 02. 20.]

¹²⁰ Dan SABBAGH: [UK supplying Ukraine with anti-tank weapons, MPs told](#) [online] 2022. 01. 17. Forrás: theguardian.com [2023. 02. 20.]

¹²¹ [READ: Zelensky's address to NATO leaders](#) [online] 2022. 03. 24. Forrás: cnn.com [2023. 02. 11.]

¹²² [Poland has already transferred more than 260 T-72 tanks to Ukraine](#) [online] 2023. 01. 17. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 11.]

¹²³ Joe GOULD: [US, Netherlands go Dutch to refurbish Czech tanks for Ukraine](#) [online] 2022. 11. 04. Forrás: defensenews.com [2023. 02. 11.]

¹²⁴ Alexander ANDREEV: [How Bulgaria secretly armed Ukraine](#) [online] 2023. 01. 21. Forrás: dw.com [2023. 02. 15.]

¹²⁵ [Additional support for Ukraine](#) [online] 2022. 10. 27. Forrás: minister.defense.gov.au [2023. 02. 14.]

¹²⁶ Burak Ege BEKDIL: [Turkey sends 50 mine-resistant vehicles to Ukraine, with more expected](#) [online] 2022. 08. 22. Forrás: defensenews.com [2023. 02. 14.]

¹²⁷ [Ukrainian Defense Forces Will Get Several Alvis APC from Estonia](#) [online] 2022. 05. 18. Forrás: en.defence-ua.com [2023. 02. 14.]

¹²⁸ [Germany delivers 50 Dingo armored vehicles to Ukraine](#) [online] 2022. 12. 07. Forrás: kyivindependent.com [2023. 02. 14.]

Ezt a trendet ösztönözte a Németország által kidolgozott visszapótlási („Ringtausch”) rendszer, aminek keretében Németország modern eszközök leszállítására tett ígéretet abban a kategóriában, amiből a partnerország leszállította készleteit Ukrajnának.¹²⁹ Így kerültek cseh T-72 harckocsik Ukrajnába, aminek fejében Németország Leopard 2A4 harckocsik és egyéb eszközök leszállítására tett ígéretet a cseheknek.¹³⁰ Szlovénia német támogatással 28 db M-55S harckocsit adott Ukrajnának.¹³¹ Ez a visszapótlási megoldás a németek részéről egy óvatosságot jelentett, mert így kívánták a szövetségesek elvárásainak megfelelni, belpolitikai téren nem túl jelentős ellenállást kiváltani, és el kívánták kerülni, hogy a közvetlen fegyverszállítások miatt Oroszország közvetlen ellenlépéseket tegyen.

A fegyverszállításoknak ez a szakasza a keleti blokk idejéből származó készletek aránylag gyors kimerítése és a lőszer- és alkatrész-utánpótlás várható nehézségei miatt nem volt hosszú távon fenntartható. Ez szükségessé tette a nyugati gyártmányú eszközök nagy mennyiségben történő leszállítását és ezzel azt, hogy az ukrán hadsereg átfegyverzésére egy háború közepén kellett sort keríteni. Ennek logisztikai, képzési és anyagi problémái számos nehézséget okoznak, amiknek teljeskörű felmérése külső szemlélő számára nagyon nehéz.

A lég- és rakétavédelem terén volt a leglátványosabb a nyugati országok együttműködési hajlandósága, ami természetesen összefüggésben van az orosz fegyveres erők rakétahadjáratával, amit az ukrán kritikus infrastruktúra ellen indítottak. A szovjet típusok átadása itt is megtörtént, az egyik első jelentősebb szállítás a szlovák Sz-300PMU rendszer átadása volt, amit a Patriot rendszer Szlovákiába telepítésével kompenzáltak a nyugati partnerek.¹³² Nagy figyelmet kapott a 2022 vége felé a NASAMS,¹³³ az IRIS-T¹³⁴ és a Patriot¹³⁵ rendszerek már lezajlott, illetve későbbi leszállítása. Érdekesség volt még a német Gepard légvédelmi páncélosok átadása is, ami német részről az első látványosabb lépés volt a komplexebb rendszerek átadása terén.¹³⁶ Ezek mennyisége azonban elmarad az ukrán igényektől, emellett csapatlégvédelmi eszközökre és lőszerre is nagy mennyiségben van szüksége az országnak.

Az első jelentősebb offenzív alkalmazásra is felhasználható nyugati rendszerek, amelyek Ukrajnának átadásra kerültek, a vontatott és önjáró tüzérség kategóriájából kerültek ki. Az Egyesült Államok 2022-ben kezdett 155 mm-es M777 tarackokat Ukrajnának küldeni, 2022 decemberéig 142 db-ot adott át több mint egymillió lőszerrel.¹³⁷ Ezt több partneri felajánlás követte, többek között Kanada,¹³⁸ és Ausztrália¹³⁹ adott ebből a típusból további példányokat Ukrajnának. Ezt követték más típusok, mint az FH70, amit elsőként Olaszország küldött Ukrajnának.¹⁴⁰ 2022 nyarán a 105 mm-es brit L119 tarackok is át lettek adva Ukrajnának, amik gyorsan bevetésre is kerültek.¹⁴¹

¹²⁹ Bundesregierung veröffentlicht Liste mit militärischen Unterstützungsleistungen für die Ukraine [online] 2022. 06. 21. Forrás: bundesregierung.de [2023. 02. 11.]

¹³⁰ Tank swap: Rheinmetall supplying the Czech Republic with Leopard 2 MBTs and Büffel ARV [online] 2022. 10. 11. Forrás: rheinmetall.com [2023. 02. 11.]

¹³¹ Slowenien meldet Einigung auf Ringtausch: 28 Panzer für die Ukraine [online] 2022. 09. 22. Forrás: berliner-zeitung.de [2023. 02. 14.]

¹³² Joseph TREVITHICK: Ukraine Situation Report: Slovakia's Donated S-300 Surface-To-Air Missile System Is On Its Way [online] 2022. 04. 08. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 11.]

¹³³ Joe GOULD: Ukraine-bound NASAMS are in US hands now: Raytheon [online] 2022. 10. 25. Forrás: defensenews.com [2023. 02. 11.]

¹³⁴ Ben KNIGHT: Explainer: Germany's IRIS-T air defense system [online] 2022. 10. 12. Forrás: Deutsche Welle [2023. 02. 11.]

¹³⁵ David VERGUN: Ukraine Getting Patriot Battery, Other Defense Weapons [online] 2022. 12. 21. Forrás: defense.gov [2023. 02. 11.]

¹³⁶ Dan PARSONS: Ukraine Situation Report: Gepard Anti-Aircraft Systems Now In The Fight [online] 2022. 08. 25. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 15.]

¹³⁷ David VERGUN: M777 Artillery Deliveries Should Help Ukraine in the Donbas, Says Official [online] 2022. 04. 29. Forrás: defense.gov [2023. 02. 14.] és Fact Sheet on U.S. Security Assistance to Ukraine [online] 2022. 12. 21. Forrás: defense.gov [2023. 02. 14.]

¹³⁸ Murray BREWSTER: Canada sends four pieces of field artillery to Ukraine as country braces for renewed Russian attack [online] 2022. 04. 22. Forrás: cbc.ca [2023. 02. 14.]

¹³⁹ Zoe ZACZEK: Australia gifts Ukraine with six M777 155mm lightweight towed howitzers and howitzer ammunition to fight off Russia [online] 2022. 04. 27. Forrás: skynews.com.au [2023. 02. 14.]

¹⁴⁰ Artillery for the Armed Forces of Ukraine: Italy will be handing over the 155-mm FH70 howitzers to Ukraine – media [online] 2022. 05. 16. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 14.]

¹⁴¹ UK to send scores of artillery guns and hundreds of drones to Ukraine [online] 2022. 07. 21. Forrás: gov.uk [2023. 02. 15.] és Ukrainian servicemen start using 105mm L119 howitzers [online] 2022. 07. 26. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 15.]

Az önjáró tüzérség terén az M109-es önjáró lövegek megjelenése mutatta a változó nyugati támogatás jellegét. Ebből a típusból több ország is szállított Ukrajnának, köztük Norvégia¹⁴² és Nagy-Britannia.¹⁴³ Ezt követően a németek Panzerhaubitze 2000-es,¹⁴⁴ a franciák Caesar,¹⁴⁵ a lengyelek AHS Krab,¹⁴⁶ a svéd Archer,¹⁴⁷ a szlovákok Zuzana-2¹⁴⁸ és a britek AS90-es¹⁴⁹ önjáró lövegeket adtak Ukrajnának. A rakéta-tüzérség terén az egyik első leszállított rendszer a cseh RM-70 rakétasorozatvető volt.¹⁵⁰ Az Egyesült Államok júniusban jelentette be az M142 HIMARS-rendszer leszállítási szándékát.¹⁵¹ Ezt követően a britek M270-es¹⁵² rakétasorozatvetőket, a németek az M270 MARS II alváltozatából,¹⁵³ a franciák a saját igényeik szerint módosított M270 LRU alverzióból adtak az ukránoknak.¹⁵⁴

A HIMARS rendszerek rendkívül nagy hírverést kaptak az orosz lőszerraktárak és vezetési pontok elleni sikeres csapásoknak köszönhetően. Azt azonban meg kell említeni, hogy az Egyesült Államok csak közepes, 80-90 km-es hatótávolságú irányított rakétákat adott az indító egységekhez, a nagyobb hatótávolságú ATACMS rakétákat, amelyek 300 km hatótávolsággal rendelkeznek, nem bocsátotta Ukrajna rendelkezésére.¹⁵⁵ Napvilágot láttak olyan híradások is, miszerint az amerikai fél az Ukrajnának átadott HIMARS egységek célzóberendezéseit úgy módosította, hogy azzal orosz területre ne lehessen lőni.¹⁵⁶ Legújabb sajtóértesülések arról szólnak, hogy az ATACMS rakéták terén az Egyesült Államok sem rendelkezik elegendő készlettel, ami a fenti érvelés kiegészítését képezi.¹⁵⁷ Emellett sajtóértesülések szerint az amerikai és ukrán fél szorosan koordinál a HIMARS csapások végrehajtásánál, ahol az amerikaiak megerősítik és pontosítják az ukránok által kijelölt célokat, vagy nem adnak információt, utóbbi esetben a lehetséges lőszerpazarlás miatt az ukrán oldal nem hajtja végre a csapást.¹⁵⁸ Az Egyesült Államok a jelek szerint a saját eszkaláció-menedzsmentjének részeként el kívánja kerülni, hogy az általa rendelkezésre bocsátott eszközök közvetlenül orosz terület ellen bevethetőek legyenek, és ez esetleges orosz katonai ellenintézkedéseket váltson ki. Azonban a GLSDB (Ground Launched Small Diameter Bomb – felszíni indítású kis átmérőjű lőszer) átadásának 2023 januári bejelentésével, amit az amerikaiak által biztosított rakétatüzérség használ (M270 és HIMARS), és amelynek hatótávolsága hozzávetőleg kétszer akkora, mint az eddig a HIMARS-hoz biztosított lőszeré, az eddigi politika részleges újragondolását mutatja.¹⁵⁹ A HIMARS rendszernél tapasztalható amerikai ellenőrzési mechanizmusok arra engednek következtetni, hogy a GLSDB alkalmazása kapcsán is az eszkaláció kontrollja érdekében lesznek olyan megoldások, amik korlátozni fogják a rendszer használatát. Ugyanakkor a katonai nyomás fenntartása érdekében szükségesek a nagyobb hatótávolságú eszközök, mivel az orosz erők a taktikai alkalmazkodásuk részeként logisztikai központjaikat igyekeznek a HIMARS rendszerek jelenlegi hatótávolságán kívülre telepíteni.

¹⁴² Norway hands over additional M109 self-propelled howitzers, spare parts and winter clothing for the military to Ukraine [online] 2022. 11. 25. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 14.]

¹⁴³ UK to send scores of artillery guns and hundreds of drones to Ukraine [online] 2022. 07. 21. Forrás: gov.uk [2023. 02. 14.]

¹⁴⁴ Germany approves sale of 100 howitzers to Ukraine - Spiegel [online] 2022. 07. 27. Forrás: reuters.com [2023. 02. 14.]

¹⁴⁵ Ukraine shows off Caesar howitzer as French minister visits [online] 2022. 12. 28. Forrás: france24.com [2023. 02. 14.]

¹⁴⁶ Poland to order 48 Krab howitzers for nearly \$800 mln [online] 2022. 09. 05. Forrás: reuters.com [2023. 02. 14.]

¹⁴⁷ Heavy advanced weapons to Ukraine [online] 2023. 01. 19. Forrás: government.se [2023. 02. 14.]

¹⁴⁸ Germany, Denmark, Norway to deliver 16 howitzers to Ukraine [online] 2022. 10. 02. Forrás: apnews.com [2023. 02. 14.]

¹⁴⁹ Defence Secretary announces combat power package for Ukraine [online] 2023. 01. 16. Forrás: army.mod.uk [2023. 02. 14.]

¹⁵⁰ Drew HINSHAW: Czech Republic Supplies Heavy Weapons to Ukraine [online] 2022. 04. 13. Forrás: wsj.com [2023. 02. 15.]

¹⁵¹ C. Todd LOPEZ: Advanced Rocket Launcher System Heads to Ukraine [online] 2022. 06. 01. Forrás: dasadec.army.mil [2023. 02. 14.]

¹⁵² Adam DURBIN: Ukraine war: UK to send Ukraine M270 multiple-launch rocket systems [online] 2022. 06. 06. Forrás: bbc.com [2023. 02. 14.]

¹⁵³ Germany hands over five MARS II MLRS, 14 Panzerhaubitze 2000 howitzers to Ukraine [online] 2022. 10. 27. Forrás: en.interfax.com.ua [2023. 02. 15.]

¹⁵⁴ Crotale air defense system and LRU MLRS – French Minister of Defense spoke about assistance to Ukraine [online] 2022. 11. 20. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 15.]

¹⁵⁵ Ukraine: What are Himars missiles and are they changing the war? [online] 2022. 08. 30. Forrás: bbc.com [2023. 02. 14.]

¹⁵⁶ Michael R. GORDON – Gordon LUBOLD: U.S. Altered Himars Rocket Launchers to Keep Ukraine From Firing Missiles Into Russia [online] 2022. 08. 30. Forrás: wsj.com [2023. 02. 14.]

¹⁵⁷ Paul MCLEARY – Lara SELIGMAN – Alexander WARD: U.S. tells Ukraine it won't send long-range missiles because it has few to spare [online] 2023. 02. 13. Forrás: politico.com [2023. 02. 15.]

¹⁵⁸ Isabelle KHURSHUDYAN – Dan LAMOTHE – Shane HARRIS – Paul SONNE: Ukraine's rocket campaign reliant on U.S. precision targeting, officials say [online] 2023. 02. 09. Forrás: washingtonpost.com [2023. 02. 20.]

¹⁵⁹ Alex HORTON: U.S. rocket artillery for Ukraine will double its explosive reach [online] 2023. 02. 03. Forrás: washingtonpost.com [2023. 02. 15.]

Később előtérbe került a páncélozott csapatszállítók, harckocsik és harci repülőgépek kérdése is. Az ukrán hadianyagigények a háború intenzitásának és méreteinek köszönhetően az utóbbi évtizedekben példátlan mértékűek. Több nyugati ország, köztük az Egyesült Államok, Olaszország és Portugália M113-as csapatszállítókat adott Ukrajnának, ami nem mondható kifejezetten korszerű típusnak, mivel az első bevetése még a vietnámi háborúban volt.¹⁶⁰ A korszerűbb típusok átadása körül igen sok vita volt, mivel ez egy politikailag felettébb érzékeny terület. A páncélozott csapatszállító járművek terén az Egyesült Államok 59 db Bradley és 90 db Stryker¹⁶¹ páncélozott csapatszállító jármű átadásával törte meg a jeget, amit a Németország által felajánlott 40 db Marder 1-es lövészpáncélos követett.¹⁶² Svédország egy pontosan nem ismert számú, de a sajtóban 50 db körülire becsült CV90-es csapatszállító szállítását vállalta.¹⁶³

A nagyobb tüzerőt képviselő nyugati páncélozott járművek esetén Franciaország tette meg az első lépést 2023 januárjában, ismeretlen számú AMX-10RC páncélozott felderítő jármű felajánlásával.¹⁶⁴ Ezt követte Nagy-Britannia felajánlása 14 db Challenger 2 nehézpáncélos készletről történő leszállítására.¹⁶⁵ Németország, Európa egyik meghatározó harckocsi gyártója, sokáig elzárkózott attól, hogy korszerű Leopard 2-es családba tartozó harckocsikat adjon Ukrajnának, mivel aggodalmi voltak, hogy ilyen szállítások hadviselő féllé tennék őket. Végül az Egyesült Államokkal egyidőben kötelezték el magukat: az Egyesült Államok vállalta 31 db M1 nehézarckocsi és 8 db M88 műszakimentő jármű szállítását,¹⁶⁶ míg Németország hozzájárult a partnerországoknál lévő Leopard 2 nehézarckocsi Ukrajnába való kiviteléhez (itt jelenleg nincs megbízható szám), illetve 14 db Leopard 2A6 harckocsi leszállítását vállalta.¹⁶⁷ Azonban a jelen írás lezárásig Németország csak Portugáliát tudta megnyerni 3 db Leopard 2A6 harckocsi felajánlására, ami elmarad a zászlóaljértől, amit fel szerettek volna állítani. Lengyelország 14 db Leopard 2A4 leszállítását vállalta és sajtóértesülések szerint elég felajánlást tudott biztosítani más országoktól egy teljes zászlóalj felfegyverzéséhez.¹⁶⁸ Megállapodás született azonban arról is, hogy szövetséges országok kb. 100 db öregebb, Leopard 1 harckocsi leszállítását is vállalják német közreműködéssel 2024 elejéig.¹⁶⁹

Az ukrán hadvezetés 300 db harckocsi és 600-700 db gyalogsági harcjárművet tartana szükségesnek ahhoz, hogy hatékony ellentámadást tudjon indítani az orosz erők ellen.¹⁷⁰ A nyugati ígérek leszállítására több esetben hosszú átfutási idők vannak, az amerikai M1 harckocsikra például közel egy évet kell majd várni.¹⁷¹ Az sem derül ki a nyugati közlésekből, hogy pontosan milyen altípusok szállítását tervezik, így ezek hatását egyelőre nehéz felmérni. Bár egy ukrán diplomáciai forrás szerint 321 db harckocsi szállítására kapott Ukrajna ígéretet,¹⁷² ezek teljes leszállítására 2023 folyamán nagy valószínűséggel nem fog sor kerülni.

A sugárhajtású harci repülőgépek átadása az egyetlen nagyobb terület, ahol eddig nem történt látványos engedmény a nyugati országok részéről. A háború korai szakaszában a lengyel Mig-29 repülőgépek átadása szóba került, de nem valósult meg.¹⁷³ A sajtóban arról is keringtek hírek, hogy az ukrán vezetés A-10 csapásmérő repülőgépeket kért az amerikai féltől, amit azonban elutasítottak.¹⁷⁴ (Fegyverzetbeli

¹⁶⁰ Carl O. SCHUSTER: [The armored workhorse of the US Army, the M113 has been on the move since Vietnam](#) [online] 2018. 01. 16. Forrás: armytimes.com [2023. 02. 14.]

¹⁶¹ [Ukraine: US and European countries pledge heavy weapons](#) [online] 2023. 01. 20. Forrás: bbc.com [2023. 02. 14.]

¹⁶² [Deutschland liefert "Marder"-Panzer](#) [online] 2023. 01. 05. Forrás: tagesschau.de [2023. 02. 14.]

¹⁶³ [Heavy advanced weapons to Ukraine](#) [online] 2023. 01. 19. Forrás: government.se [2023. 02. 14.] és Thomas NEWDICK: [This Is The CV90 Fighting Vehicle Sweden Is Sending To Ukraine](#) [online] 2023. 01. 19. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 14.]

¹⁶⁴ Sudip KAR-GUPTA: [France hoping to deliver AMX 10-RC tanks to Ukraine in two months' time -minister](#) [online] 2023. 01. 13. Forrás: reuters.com [2023. 02. 14.]

¹⁶⁵ [UK to send Challenger 2 tanks to Ukraine, Rishi Sunak confirms](#) [online] 2023. 01. 15. Forrás: bbc.com [2023. 02. 14.]

¹⁶⁶ David VERGUN: [Biden Announces Abrams Tanks to be Delivered to Ukraine](#) [online] 2023. 01. 25. Forrás: defense.gov [2023. 02. 14.]

¹⁶⁷ [Ukraine updates: Germany approves sending of Leopard 2 tanks](#) [online] 2023. 01. 25. Forrás: dw.com [2023. 02. 14.]

¹⁶⁸ Thomas GUTSCHKER: [Pistorius bekommt nur halbes Bataillon zusammen](#) [online] 2023. 02. 15. Forrás: faz.net [2023. 02. 15.]

¹⁶⁹ [In Kiev: Pistorius verkündet Lieferung von mehr als 100 Panzern Leopard 1](#) [online] 2023. 02. 08. Forrás: bmvg.de [2023. 02. 14.]

¹⁷⁰ [Reznikov: Ukraine needs 300 tanks, 600-700 IFVs, 500 howitzers for specific operation](#) [online] 2022. 12. 20. Forrás: en.interfax.com.ua Ukraine [2023. 02. 14.]

¹⁷¹ Howard ALTMAN: [This Is What M1 Abrams Tanks Will Bring To The Fight In Ukraine](#) [online] 2023. 01. 26. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 14.]

¹⁷² Pierre MEILHAN – Heather CHEN: [West to deliver 321 tanks to Ukraine, says diplomat, as North Korea accuses US of 'crossing the red line'](#) [online] 2023. 01. 29. Forrás: cnn.com [2023. 02. 14.]

¹⁷³ [US rejects Poland's offer to send MiG-29 fighter jets to Ukraine](#) [online] 2022. 03. 09. Forrás: aljazeera.com [2023. 02. 14.]

¹⁷⁴ Joseph TREVITHICK: [Ukraine Asked For 100 A-10 Warthogs Just Weeks After Russia's Invasion](#) [online] 2022. 12. 23. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 14.]

segítség volt: AGM-88 HARM rakétákat ukrán Mig-29-esekre szereltek fel, és sikerrel alkalmazták orosz radarállomások ellen.)¹⁷⁵ Zelenszkij elnök 2023 eleji európai fővárosokban tett látogatása során továbbra is hangsúlyozta a repülőgépek fontosságát,¹⁷⁶ de a jelen kézirat lezárásáig konkrét nyilvános ígéretet nem kapott.

Egy különleges és mindenképpen figyelmet érdemlő terület a pilóta nélküli eszközök területe. A legismertebb a TB2 Bayraktar drón, ami a háború első szakaszában jól publikált bevetéseket hajtott végre az orosz erők ellen, és a háború kezdeti szakaszának szimbólumává vált.¹⁷⁷ Emellett számos nyugati típus bevetésre került. Az öngyilkos drónok első jelentős bevetési területe Ukrajna lett. Az Egyesült Államok Switchblade 300 és 600 rendszereket szállított Ukrajnának.¹⁷⁸ Említésre méltó, hogy az Egyesült Államok az ukrán igényekhez igazított eszközök szállítására is vállalkozott: a Phoenix Ghost nevű öngyilkos drón amerikai közlés szerint közvetlen az ukrán hadsíntér sajátosságainak figyelembevételével készült.¹⁷⁹ A 2023 februári amerikai segély 700 db Switchblade (az alverziót nem konkretizálták) és 1800 db Phoenix Ghost drónt tartalmaz.¹⁸⁰ Ezek mellett számos kevésbé ismert rendszer is alkalmazásra került számos feladatkörben (pl.: német Vector felderítő drónok,¹⁸¹ brit Black Hornet mikrodrónok).¹⁸² De ahogyan az ukrán kérések is jelzik, a drónok alkalmazása nem váltja ki a sugárhajtású pilóták által irányított vadász- és csapásmérő repülőgépeket.

Fontos probléma a lőszergyártás kérdése, amire Jens Stoltenberg NATO-főtitkár 2023 februárjában felhívta a figyelmet.¹⁸³ Egyes amerikai elemzők már 2022 szeptembere óta rámutatnak, hogy a nyugati raktárkészlet elsősorban az irányított lőszerterén jelentős mértékben csökkent az ukrán háborúban nyújtott támogatás miatt, és ezek pótlása a jelen ipari kapacitások és az ukrán harci cselekmények által támasztott igények mellett nehezen lesz megoldható.¹⁸⁴ Vannak olyan lőszerkategóriák, amelyek régebbi típusokhoz kellene, mint pl. a Gepárd önjáró légvédelmi üteg, aminek a gyártását a németek a típus kivonása után befejezték, és Svájc nem biztosítja az utánpótlást, így a kialakult helyzet miatt a németek újraindítják a gyártást.¹⁸⁵

Ha figyelembe vesszük, hogy Ukrajna páncéloserejében sok, az oroszoktól zsákmányolt olyan harckocsi és páncélozott csapatszállító jármű is szolgálatot teljesít, amely nincs rendszerben sem Ukrajnában, sem nyugati országokban (pl.: T-80 család, BMP-3), itt a logisztikai kihívások még jelentősebbnek tűnnek az ukrán hadsereg szempontjából. Összességében eddig az ukrán hadsereg az elérhető információk alapján hatékonyan tudja alkalmazni a leszállításra került nyugati haditechnikát, azonban jelentős és hosszú távú műszaki és logisztikai támogatásra lesz szükségük ahhoz, hogy a harcképes állapotban lévő haditechnikát harcképesen tudják tartani.

Szankciós és energetikai következmények

Értelemszerűen a 2022-es orosz-ukrán háborúnak sem a szankciós, sem az energiapolitikai következményei nem értelmezhetőek teljeskörűen egy éves távlatból. A 1990 előtti eseteket figyelembe véve egy sikeres szankciós politika átlagos időigénye közel 4,5 év volt, egy kudarcos esetben átlagosan több, mint

¹⁷⁵ Joseph TREVITHICK: [Ukrainian MiG-29s Are Firing AGM-88 Anti-Radiation Missiles](#) [online] 2022. 08. 19. Forrás: thedrive.com [2023. 02. 14.]

¹⁷⁶ [Ukraine war: Zelensky takes fighter jet bid to EU leaders](#) [online] 2023. 02. 10. Forrás: bbc.com [2023. 02. 14.]

¹⁷⁷ Jomana KARADSHEH – Isil SARIYUCE: [Turkish drones have become a symbol of the Ukrainian resistance](#) [online] 2022. 04. 11. Forrás: cnn.com [2023. 02. 15.]

¹⁷⁸ Stephen LOSEY: [Switchblade kamikaze drone production to ramp up following Ukraine use](#) [online] 2022. 10. 11. Forrás: defense-news.com [2023. 02. 15.]

¹⁷⁹ [Phoenix Ghost: What we know about the US's new drones for Ukraine](#) [online] 2022. 04. 22. Forrás: aljazeera.com [2023. 02. 14.]

¹⁸⁰ [Fact Sheet on U.S. Security Assistance to Ukraine](#) [online] 2023. 02. 03. Forrás: defense.gov [2023. 02. 14.]

¹⁸¹ Andrey GURKOV: [Drones for Ukraine, made in Germany](#) [online] 2023. 01. 02. Forrás: dw.com [2023. 02. 15.]

¹⁸² [The operator evaluates the Black Hornet micro-drones used by the Armed Forces](#) [online] 2022. 11. 19. Forrás: mil.in.ua [2023. 02. 14.]

¹⁸³ [Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meetings of NATO Defence Ministers](#) [online] 2023. 02. 15. Forrás: nato.int [2023. 02. 15.]

¹⁸⁴ Mark F. CANCIAN: [Is the United States Running out of Weapons to Send to Ukraine?](#) [online] 2022. 09. 16. Forrás: csis.org [2023. 02. 15.] és Mark F. CANCIAN: [Rebuilding U.S. Inventories: Six Critical Systems](#) [online] 2023. 01. 09. Forrás: csis.org [2023. 02. 15.]

¹⁸⁵ [Deutschland produziert Gepard-Munition](#) [online] 2023. 02. 14. Forrás: zdf.de [2023. 02. 15.]

nyolc évig tartották azokat érvényben.¹⁸⁶ Amilyen értékelés jelen pillanatban adható, az a felek által eddig alkalmazott eszközök általános áttekintése, a törekvések rögzítése, az eredmények és az eredményesség érdemi értékelése nélkül.

A szankciós politika a Kijevnek nyújtott fegyver- és pénzügyi segítség mellett nyugati országok másik eszköze. Egy év alatt a gazdasági szankciós eszköztár teljes arzenálját bevetették Oroszország ellen, a néhány nem alkalmazott eszköz gazdasági-politikai jelentősége vagy marginális, vagy költség-haszon alapon nem éri meg azokat alkalmazni. Ennek megfelelően alkalmazásra kerültek pénzügyi szankciók (jellemzően 2022 tavaszán), technológiai embargók (2022 tavasza-nyara, folyamatosan szigorítva azokat), logisztikai és egyéb korlátozások (2022 első fele, azóta is finomhangolva azokat), illetve az olajbojkottok (legnagyobb jelentőséggel az EU és tagországai, vállalatai részéről, 2022 tavaszán, majd 2022 decemberében és 2023 februárjában).¹⁸⁷

A szankciópolitika hagyományosan a transzatlanti kapcsolatrendszer harmonizált eszköztára, minden vitájuk ellenére az Egyesült Államok és az Európai Unió vagy annak meghatározó hatalmai gyakran alkalmazták azokat közösen, koordinált módon (Líbia, Irán, Jemen stb.). Nem példa nélküli az ENSZ keretein kívüli alkalmazás (pl. az emberi jogi szankciók majdnem mindegyike), ami úgy a 2014-es, mint a 2022-es Oroszország elleni szankciós körökben természetesen adottság volt. Fonák módon a szankciós politika – az uniós belső piac, a magasabb gazdasági integráltság okán – szorosabb koordinációt igényel, mint a NATO keretében vagy a fegyverszállítások vonatkozásában. Egyes szankciós intézkedések az EU szintjén szupranacionális jelleggel is bevezethetők, viszont bizonyos intézkedések egyáltalán nem, vagy csak kisebb hatékonysággal alkalmazhatók nemzeti keretek között. Ennyiben az a tény, hogy az Európai Unió egy év alatt képes volt a teljes szankciós eszköztárat mozgósítani, az Oroszország elleni politikai eltökéltség egyik legfontosabb indikátora, a magas szintű eltökéltség üzenetét hordozza.

Az alkalmazott eszközök bár a lehetőségek közel teljes körét jelentik, a standard, már korábban kipróbált intézkedések köréből érkeznek. A pénzügyi, technológiai és olajvásárlási szankciók legalább Irán és Venezuela esetében teljes körben korábban már alkalmazásra kerültek és a háború kitörésekor is különböző formákban életben voltak. Nincs érdemi minőségi invenció a Nyugat és Oroszország szankciós háborújában. Fontos szempont, hogy a nyugatinak tekintett országokon (idesorolva Japánt, Dél-Koreát, Ausztráliát stb.) kívül semmilyen más állam nem vezetett be autonóm (nem a nyugati országok által rájuk kényszerített) korlátozásokat. Ennyiben a nyugati szankciós politika kudarcot vallott, nem sikerült kiterjeszteniük az alkalmazók körét, a szankciós háború regionális maradt.

Legalább két vonatkozásban beszélhetünk újszerűségről. Az egyik az Oroszország jelentette méret-probléma,¹⁸⁸ a másik a válaszcspás léte – 2022 folyamán a gázfegyver alkalmazása és egy energiaválság kirobbantása. Vásárlóerőparitáson mért nemzeti össztermék vonatkozásában Oroszország a Föld hatodik legnagyobb gazdasága (Irán a 18., Venezuela a 45.),¹⁸⁹ a globális GDP PPP 3,3 százalékát, nagyjából a némettel megegyező szintet adva. Több tucat nyersanyag világpiacán öt, egy tucatnyi esetben a világpiac 10 százalékánál nagyobb részesedéssel bír, ideértve a nyersolaj/olajtermék piacokat és a földgázt is. Moszkva csak mérsékelten integrált a nemzetközi világgazdaságba, külgazdasága erősen diverzifikált és 2000-es évek közepe óta trendszerűen, erősen csökkent abban a nyugati országok súlya. 2014 óta Oroszország is jobban felkészült egy szankciós háborúra, pl. a pénzügyi szankciók hatásának jelentős részét csökkentette a saját nemzeti fizetési rendszer kiépítése.¹⁹⁰ Mindez azt jelentette, hogy a szankciós politika már eleve kompromisszumokra épült. Ellentétben pl. Iránnal, ahol deklarált amerikai cél volt az olajexport teljes ellehetetlenítése, orosz esetben eleve nem fogalmazódtak meg ilyen elvárások, mérsékeltbb elképzelések fogalmazódtak meg (olajársapka). Hasonlóképp, irreális elképzelés gyors és totális eredményeket fűzni a többi intézkedéshez.

¹⁸⁶ Gary C. HUFBAUER – Jeffrey C. SCHOTT – Kimberly A. ELLIOTT et al: *Economic Sanctions Reconsidered*. Washington, D.C, Petersen Institute for International Economics, 2007.

¹⁸⁷ EC: [Timeline - EU restrictive measures against Russia over Ukraine](#), [online], 2023. 02. 21. Forrás: consilium.europa.eu [2023. 02. 21.].

¹⁸⁸ US Department of the Treasury: [U.S. Treasury Announces Unprecedented & Expansive Sanctions Against Russia, Imposing Swift and Severe Economic Costs](#). [online], 2022. 02. 24. Forrás: Home.treasury.gov [2022. 02. 23.] és [US Treasury Secretary Janet Yellen acknowledges 'some global fallout' from any Russia sanctions](#). [online], 2022. 02. 17. Forrás: Indiatimes.com [2022. 02. 23.].

¹⁸⁹ 2021-ben, [Világbank adatok](#).

¹⁹⁰ DEÁK András: From interdependence to vulnerability: EU-Russia relations in finance. In: Kristi RAIK – András RÁCZ (szerk.): *Post-Crimea shift in EU-Russia relations: From Fostering Interdependence to Managing Vulnerabilities*. International Centre for Defence and Security, Tallinn, 162-181.

Szintén ritkán tapasztalt jelenség, hogy a célország a Nyugat által elrendelt szankciós intézkedésekkel szemben szimmetrikus választ tud adni, szankciós háborút tud generálni. Oroszország a 2022-es év folyamán a valaha volt csúcshoz képest durván 80 százalékkal csökkentette európai vezető gázexportját. Így a globális gázkereskedelem nagyjából 10 százaléka tűnt el, kizárólag az európai földgázpiacokról. Nyugat-Európa egyszerre szembesült egy fizikai hiányhelyezettel és egy árrobbanással, amelynek mértéke az augusztus-szeptemberi csúcson a korábbi évek viszonylatában nagyjából 15-szörös árnövekedést jelentett az európai benchmark árazásban (holland ártőzsde). Mindez hosszabb távon szinte megfizethetetlen költségeket okozott volna, kiváltképp az alacsonyabb jövedelmű országokban.¹⁹¹

Az év végére ez a válság sokat enyhült. A legfontosabb fejlemény, hogy a földgázárak a megfizethetetlen kategóriából a drága, de fenntartható szintre süllyedtek. A viszonylag gyors adaptáció értékelhető az orosz gazdasági nyomásgyakorlás kudarcának, az ukrajnai háborúval kapcsolatos európai magatartás szabad vegyértékeinek növekedéseként és általános nyugati költségcsökkenésként. Ebben a fejleményben szerepe volt az átlagnál sokkal melegebb télnek, az európai árképzés és tőzsdei forgalom megrendszabályozásának, illetve legalább ilyen mértékben annak a ténynek, hogy a Gazprom a várakozásokkal ellentétben nem zárta el teljesen a földgázt. Ez utóbbi tényező arra utal, hogy a szankciós viselkedés kapcsán Moszkvában is érvényesülnek a költség szempontok, továbbra is igényt tartanak az exportbevételek egy részére. Mindezekben túlmenően az érintett országokban volt keresleti adaptáció, beindult az infrastruktúra vészhelyzeti ütemű átépítése és lassan a kereskedelmi (kényszer)diverzifikáció is. Mindez összességében azt jelenti, hogy a Gazprom irreverzibilis módon elveszti európai alapbeszállítói státuszát, ugyanakkor hosszabb távon megmaradhat alkalmi vagy kisebb exportőrnek.

A 2022-es év szankciós mérlege nem azonos a szankciós politika végső mérlegével. Gazdasági károkozás szempontjából az orosz nemzeti össztermék reálértelmeben csökkent – az előzetes várakozások szerint 2,1 százalékkal –, míg a folyóáras nemzeti össztermék valószínűleg az inflációt meghaladó mértékben nőtt.¹⁹² Könyvelvi értelemben Oroszország kevesebb termeléssel több bevételre tett szert. Hasonlóképp, az Európai Unióban egy jelentős, országonként változó, de a nemzeti össztermék több százalékpontjára rugó kiadást könyvelt el szinte kizárólag a földgáz- és az azzal kapcsolatos villamos energia területen, kisebb mértékben az olajpiacokon. Ebben a vonatkozásban a szankciós politika költség-haszon mérlege eddig kedvezőtlen.

A 2023-as évben az orosz oldalon a gazdasági helyzet nagyobb fokú romlására lehet felkészülni. A háború okozta geopolitikai prémium eltűnében van a világpiaci olajárakból (a Brent átlagos ára 2022-ben 100 dollár felett volt), és az egyéb nyersanyagpiacokról (földgáz, bányászati termékek). A nyugati technológiai embargó okozta problémák is inkább ebben az időszakban indulhatnak növekedésnek. Kérdés, milyen mértékben lesz képes Moszkva a helyzethez adaptálódni. Ennél is fontosabb, hogy a szankciós háború nyugati oldalon vállalt költségei feltehetően jelentősen mérséklődnek 2023-ra. Az energetikai válságnak, ha nem is lesz vége, de jelentősen csillapodik annak mértéke. Ez javítja az Ukrajnával és Oroszországgal kapcsolatos nyugati külpolitika társadalmi fenntarthatóságát és növeli a mozgásteret.

Ugyanakkor a gazdasági költségek, a költség-haszon viszonyok változása csak közvetett hatással van a háború menetére. A hatás egy sor társadalmi, belpolitikai és külpolitikai tényező eredője, amelyek végén a fő kérdések azok, hogy milyen áldozatot hajlandó hozni az adott ország a háborúért, mennyire tudja azokat mérsékelni, van-e kiútja az adott helyzetből, illetve mennyire hisz abban. Ezek azok a kérdések, amelyeket a szankciós politika jelen fázisában talán még túl korai is feltenni.

¹⁹¹ Míg az orosz exportpiac elvesztése legfeljebb 0,4%-kal csökkenti egyes kelet-európai országok nemzeti össztermékét (Bulgária, Szerbia, Litvánia), addig az energiahiany szelsőséges esetekben brutális 2-6 százalékpontos növekedésvesztést okozhat az eredetihez tervezetthez képest. Az EU keleti tagállamai közül kiemelten érintett lehet Magyarország, Szlovákia és Csehország. Vaszilij Asztrov (WIIW) előadása a KRTK VGI Visegrád-konferenciáján, 2022. június 7.

¹⁹² Rosztat: [Rosztat predsztavljajet pervuju ocenku VVP za 2022 god](#), [online], 2023. 02. 20. Forrás: Roszstat.ru [2023. 02. 21.].

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2023/3

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:
Tálas Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Szerzők, 2023